

Scrutinizing the Regulation of Artificial Intelligence Through Cicero's Political Thought

พินิจการกำกับดูแลปัญญาประดิษฐ์ผ่านความคิดทางการเมืองของซีเซโร

Chutidech Metheechutikul

ชุติดเดช เมธีชุติกุล

Faculty of Political Science, Rangsit University, Thailand

Corresponding author

e-mail: chutidech.m@rsu.ac.th

Received 14-03-2026**Revised** 21-05-2026**Accepted** 26-05-2026**Doi:** 10.69598/artssu.2026.6580.**How to Cite:**

Metheechutikul, C. (2026).
Scrutinizing the Regulation of
Artificial Intelligence Through
Cicero's Political Thought. *Journal
of Arts and Thai Studies*, 48(2),
E6580 (1-20).

Keywords: Cicero, artificial
intelligence, regulation, public
interest, deliberation, mixed
regime

คำสำคัญ: ซีเซโร, ปัญญาประดิษฐ์,
การกำกับดูแล, ผลประโยชน์
สาธารณะ, การปรึกษาหารือ,
ระบบผสม

Abstract

Background and Objectives: Most people view artificial intelligence as a tool that can help improve the quality of human life. However, artificial intelligence cannot be viewed from a single perspective. Instead, we should recognize how artificial intelligence affects society and politics in the present day. Therefore, this research searches for the normative guideline of the regulation of artificial intelligence and how we regulate artificial intelligence appropriately. In order to explore it, this research studies the political thought of Marcus Tullius Cicero that will help provide guidance for establishing norms as a foundation for artificial intelligence governance.

Methods: This study is documentary research that analyzes three of Cicero's texts. The two primary texts are *De re publica* and *De Legibus*. In addition, *De Officiis* is used as a supplementary text to further clarify and expand the analysis of the primary texts.

Results: The political thought of Cicero can be applied for the regulation of artificial intelligence through three main principles. 1) the public interest: artificial intelligence is as public interest. Therefore, its benefits should be distributed fairly for all. If this process will be successful, we use it for consultation in order to gather information and knowledge for decision-making and regulation for the public interest. 2) Deliberation: deliberation helps to suggest the guideline of public policy that follows the public interest. All classes will be received appropriately depend on each interest. No one should be able to monopolize such benefits for themselves alone in order to ensure the effective realization of the principle of public interest and the practice of deliberation. 3) The mixed regime: the adoption of a mixed system would serve as a concrete and practical systemic mechanism for realizing both principles. We consider the relevant stakeholders through the four key components: 1) money, 2) information, 3) personal data both online and offline, and 4) the development of artificial intelligence. If any sector possesses substantial capacity in this regard, that sector should be included in deliberation so that no single sector can monopolize matters related to artificial intelligence.

Application of this study: This research findings showed that the state should play the primary role as the legitimized political institution by the people. The state should collaborate with various sectors for the regulation of artificial intelligence with an emphasis on ensuring that artificial intelligence is treated as a matter of public interest.

Conclusions: This research presents two main findings. 1) The political thought of Cicero can be applied for the regulation of artificial intelligence through three principles: the public interest, deliberation, and a mixed regime. The main idea behind these three principles is political power should not be concentrated in the hands of any single institution or individual, for such concentration is the root of tyranny, which destroys the freedom of the people and subjects them to domination and oppression. 2) Among various sectors, the private sector should not be fully trusted because its primary goal is profit generation rather than serving the public interest. Therefore, the state should play the primary role. The state should work together with various sectors in order to regulate artificial intelligence so that its benefits can be distributed equitably among all members of society. Therefore, everyone must be comprehensively involved in matters concerning artificial intelligence.

บทคัดย่อ

ที่มาและวัตถุประสงค์: ผู้คนส่วนใหญ่ต่างมองปัญญาประดิษฐ์ว่าเป็นสิ่งที่มาช่วยยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ให้ดีขึ้น กระนั้นเราก็ไม่สามารถมองปัญญาประดิษฐ์ด้วยแง่มุมเดียวได้ แต่ควรนำปัญญาประดิษฐ์มาศึกษาว่าส่งผลอย่างไรต่อสังคมและการเมืองในปัจจุบัน งานวิจัยนี้จึงต้องการค้นหาคำตอบ เพื่อเป็นแนวทางสำหรับการรับมือกับปัญญาประดิษฐ์ จะทำเช่นไรที่จะสามารถกำกับดูแลปัญญาประดิษฐ์อย่างเหมาะสม เพื่อค้นหาคำตอบดังกล่าวนี้

งานวิจัยนี้จึงศึกษาความคิดทางการเมืองของมาร์คัส ทูลลิอุส ซิเซโรที่จะช่วยมอบแนวทางสำหรับการสร้างปทัสถานเพื่อเป็นรากฐานของการกำกับดูแลปัญญาประดิษฐ์ได้

วิธีการศึกษา: งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสารโดยวิเคราะห์ด้วยทฤษฎีของซิเซโร จำนวน 3 ชิ้น ด้วยกัน ได้แก่ 1) *De re publica* และ 2) *De Legibus* นอกจากนี้งานวิจัยนี้จะใช้ตัวบท *De Officiis* เป็นตัวบทเสริมเพื่อขยายความด้วยหลักการเพิ่มเติมเพื่อความชัดเจนสำหรับการวิเคราะห์ด้วยหลักการ

ผลการศึกษา: ความคิดทางการเมืองของซิเซโรสามารถถูกปรับประยุกต์ใช้ในเรื่องของการกำกับดูแลปัญญาประดิษฐ์ได้ผ่าน 3 หลักการด้วยกัน คือ 1) ผลประโยชน์สาธารณะ ให้พิจารณาปัญญาประดิษฐ์เป็นผลประโยชน์สาธารณะเป็นสิ่งที่พึงปรารถนาของประชาชนทุกคนในสังคม จึงควรมีการแบ่งสรรปันส่วนผลประโยชน์ให้กับทุก ๆ คนในสังคมดังกล่าว ซึ่งจะเป็นไปได้นั้นจะต้องใช้หลักนี้เน้นไปที่การศึกษาเพื่อเก็บข้อมูลและความรู้สำหรับการตัดสินใจและกำกับดูแลให้สังคมยึดแนวทางผลประโยชน์สาธารณะ 2) การพิจารณาหรือ จะคอยชี้แนะและแนะแนวทางว่าทุกคนนโยบายของรัฐนั้น จะต้องเป็นไปตามผลประโยชน์สาธารณะ กล่าวคือเป็นผลประโยชน์ที่ทุกคนชั้นจะได้รับผลประโยชน์อย่างถูกต้องและเหมาะสม ไม่มีใครจะกินรวบผลประโยชน์นี้แต่เพียงผู้เดียวและเพื่อที่จะทำให้หลักการผลประโยชน์สาธารณะและแนวทางการพิจารณาหรือ ประสบผล และ 3) ระบบผสม การใช้ระบบผสมจะเป็นกลไกเชิงระบบที่เป็นรูปธรรมและในเชิงการปฏิบัติที่จะทำให้หลักการทั้งสองเกิดขึ้นได้ โดยเริ่มจากการพิจารณาภาคส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องผ่าน 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) เงิน 2) ข้อมูล 3) ข้อมูลส่วนบุคคลทั้งออนไลน์และออฟไลน์ และ 4) การพัฒนานวัตกรรมปัญญาประดิษฐ์ หากภาคส่วนใดมีศักยภาพในองค์ประกอบนี้มากก็ควรนำภาคส่วนเหล่านั้นเข้าสู่การพิจารณาหรือเพื่อไม่ให้ภาคส่วนใดผูกขาดเรื่องปัญญาประดิษฐ์ไว้แต่เพียงผู้เดียว

การประยุกต์ใช้: งานวิจัยนี้พบว่ารัฐควรทำหน้าที่หลักในฐานะหน่วยงานที่ได้รับความชอบธรรมโดยตรงจากประชาชน โดยร่วมกับภาคส่วนต่าง ๆ เพื่อกำกับดูแลปัญญาประดิษฐ์ โดยต้องมุ่งเน้นให้ปัญญาประดิษฐ์เป็นเรื่องของผลประโยชน์สาธารณะ

บทสรุป: งานวิจัยนี้นำเสนอข้อค้นพบใน 2 ประการด้วยกัน คือ 1) ความคิดทางการเมืองของซิเซโรสามารถถูกปรับประยุกต์ใช้ในเรื่องของการกำกับดูแลปัญญาประดิษฐ์ได้ผ่าน 3 หลักการด้วยกัน คือ ผลประโยชน์สาธารณะ การพิจารณาหรือ และระบบผสม ซึ่งหลักสำคัญที่อยู่เบื้องหลังสามหลักการนี้ นั่นคือการที่อำนาจทางการเมืองไม่ควรกระจุกตัวอยู่องค์หรือใครคนใดคนหนึ่งเพียงผู้เดียว เพราะสิ่งนี้คือรากเหง้าของการเกิดขึ้นของทรราชย์ที่จะทำลายเสรีภาพของประชาชน ประชาชนจะถูกครอบงำและถูกกดขี่ 2) บทบาทหน้าที่ของภาคส่วนต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งว่าไม่ควรไว้ใจภาคเอกชน เพราะด้วยธรรมชาติของภาคเอกชนนั้น มุ่งมั่นที่จะแสวงหาผลประโยชน์ของตนหรือผลกำไรเป็นหลัก ไม่ได้สนใจผลประโยชน์สาธารณะ ดังนั้นรัฐควรทำหน้าที่นี้เป็นหลัก โดยร่วมกับภาคส่วนต่าง ๆ เพื่อกำกับดูแลปัญญาประดิษฐ์ ดังนั้นแล้วปัญญาประดิษฐ์จึงควรเป็นเรื่องผลประโยชน์สาธารณะ เป็นผลประโยชน์ของประชาชนทุกคนในสังคม ฉะนั้นแล้วทุกคนจะต้องมีส่วนร่วมต่อเรื่องปัญญาประดิษฐ์อย่างรอบด้าน

บทนำ (Introduction): เทคโนโลยี ปัญญาประดิษฐ์ และซิเซโร

ในปัจจุบันเมื่อกล่าวถึงเทคโนโลยีว่าส่งผลอย่างไรต่อมนุษย์นั้นพอจะแยกมุมมองในเรื่องนี้ได้ 4 มุมมองด้วยกัน (Gertz, 2018 : 35-36) คือ 1) มุมมองแบบแง่ร้าย (pessimism) โดยมองเทคโนโลยีเปรียบเสมือนอำนาจที่มาครอบงำมนุษย์ที่จะมายึดครองโลกใบนี้ มนุษย์จะต้องควบคุมเทคโนโลยีไว้ให้ได้ 2) มุมมองแบบแง่ดี (optimism) โดยมองว่าเทคโนโลยีคือพลังที่จะมาปลดปล่อยความสามารถ ศักยภาพ และพัฒนาการที่กักขังมนุษย์ไว้ พลังที่จะช่วยให้มนุษย์มีพลังสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ขยายโอกาส เพิ่มความเป็นไปได้ในเรื่องต่าง ๆ ให้กับมนุษย์ และสร้างโลกที่ดีกว่าเดิมได้ 3) มุมมองแบบกลาง ๆ (neutral) โดยมองเทคโนโลยีเป็นเพียงเครื่องมือที่ไม่ได้มีอำนาจหรือพลังใด ๆ ที่มาครอบงำมนุษย์ หรือมนุษย์จะต้องไปควบคุมเทคโนโลยี เทคโนโลยีเป็นเพียงเครื่องมือหรือวัตถุ การที่จะใช้ให้เกิดประโยชน์หรือผลเสียก็ขึ้นอยู่กับเป้าหมายของผู้ใช้ในการใช้เครื่องมือนี้ และ 4) มุมมองแบบที่เทคโนโลยีสัมพันธ์กับเรา เป็นการมองความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับเทคโนโลยี (human-technology relations) ความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้ไม่ได้มีความสัมพันธ์แบบทวินิยม (dualism) ระหว่างองค์ประธานกับวัตถุ แต่เป็นความสัมพันธ์ที่ต่างสร้างโลกทรรศน์ (Life-world หรือ "Lebenswelt" ในภาษาเยอรมัน) ร่วมกัน มนุษย์และเทคโนโลยีต่างร่วมกันให้ความหมายสิ่งต่าง ๆ มนุษย์กับเทคโนโลยีต่างดำรงอยู่ด้วยความสัมพันธ์แบบพึ่งพากันของสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่หลายล้อม (Gertz, 2018 : 2-3)

สำหรับปัญญาประดิษฐ์นั้น เป็นผลผลิตของการพัฒนาเทคโนโลยีอย่างก้าวกระโดดในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา หากพิจารณาจากการเปิดตัว ChatGPT ที่เป็นปัญญาประดิษฐ์แบบรู้สร้าง (Generative AI) ออกมาเป็นครั้งแรกในปี 2022 (Narayanan & Kapoor, 2024; Pasquinelli, 2023; Yuenyong, 2023) และเมื่อย้อนกลับไปปีที่จุดเริ่มต้นของปัญญาประดิษฐ์นั้น สามารถย้อนกลับไปได้

ได้ถึงปี 1956 ในงานประชุม "Dartmouth Summer Research Project on Artificial Intelligence" ที่วิทยาลัยดาร์ตมัธ (Dartmouth College) เมืองฮาโนเวอร์ (Hanover) มลรัฐนิวแฮมป์เชียร์ (New Hampshire) (Coeckelbergh, 2022 : 66; Mitchell, 2020 : 3-8; Walsh, 2025 : 3-9) ซึ่งถูกนับว่าเป็นจุดเริ่มต้นของปัญญาประดิษฐ์ จะพบว่าปัญญาประดิษฐ์อยู่กับมวลมนุษยชาติมากกว่าเกือบ 70 ปี ซึ่งสำหรับปัญญาประดิษฐ์นั้น ถือเป็นเรื่องของจักรกลประเภทหนึ่ง อยู่ในประเภทจักรกลที่เรียนรู้ด้วยตัวเองหรือการเรียนรู้ของเครื่องจักร (machine learning) กล่าวคือเป็นการจำลองหลักการทำงานของสมองคนผ่านเซลล์ประสาทจำนวนมากมายังตัวจักรกลจะถูกวางกลไกสำหรับการเรียนรู้การรับข้อมูลผ่านชุดวิธีการต่าง ๆ หรือกระบวนการประมวลชุดข้อมูล (processing information) ที่ถูกตั้งโปรแกรมเอาไว้ ซึ่งอาจจะมาในรูปของสมการหรือพีชคณิตต่าง ๆ เมื่อได้ข้อมูลมาตัวปัญญาประดิษฐ์จะทำหน้าที่ประมวล วิเคราะห์ พยากรณ์กระแส (trends) หรือรูปแบบ (models) หรือตีความนัยยะ (inferences) ของข้อมูลที่ได้รับมา (Butcher & Beridze, 2019 : 88; Risse, 2023 : 8; Rothman, 2023 : 28)

ผู้คนส่วนใหญ่ต่างมองปัญญาประดิษฐ์ว่าเป็นสิ่งที่มาช่วยยกระดับชีวิตความเป็นของมนุษย์ให้ดีขึ้น ช่วยสร้างสรรค์เรื่องต่าง ๆ และช่วยแนะนำมนุษย์ไปในทางที่ดี กระนั้นแฉกเช่นที่ปัญญาประดิษฐ์ก็คือเทคโนโลยีหนึ่ง เราจึงมีอาจที่จะมองปัญญาประดิษฐ์ด้วยแง่มุมเดียวได้และควรนำปัญญาประดิษฐ์มาศึกษาว่าส่งผลอย่างไรต่อสังคมและการเมืองในปัจจุบัน ทั้งในเรื่องการเหยียดเชื้อชาติ ความไม่เท่าเทียม ความอยุติธรรม ความไม่เป็นธรรม การควบคุม การครอบงำ และการสอดส่องทางการเมือง เป็นต้น (Sangkhamanee, 2021; Sismondo, 2023; Coeckelbergh, 2022 : 3; Risse, 2023 : 1-2) ปัญญาประดิษฐ์ไม่ได้เป็นการกลางทางการเมือง หรือเป็นเพียงเครื่องมือเพื่อความเจริญก้าวหน้าและความสะดวกสบายของมนุษย์เท่านั้น แต่ปัญญาประดิษฐ์มีมิติทางการเมืองที่สามารถเป็นทั้งประโยชน์และทั้งโทษในเวลาเดียวกันหากมนุษย์ไร้เดียงสาที่จะตระหนักเพียงประโยชน์หรือข้อดีของปัญญาประดิษฐ์เท่านั้น (Coeckelbergh, 2022 : 4-5; Müller, 2020)

ในประเด็นข้างต้นสามารถพิจารณาเพิ่มเติมได้จากข้อเสนอของพอล เนมิทซ์ (Paul Nemitz) (Nemitz, 2018 : 2) ที่ได้ชี้ให้เห็นว่านวัตกรรมและการพัฒนาปัญญาประดิษฐ์นั้น แท้ที่จริงแล้วอยู่ภายใต้อิทธิพลของบรรษัทข้ามชาติขนาดใหญ่ 5 บริษัทด้วยกัน ได้แก่ Google, Facebook, Microsoft, Apple และ Amazon และทั้ง 5 บริษัทเองก็พยายามโฆษณาชวนเชื่ออยู่เสมอว่าการพัฒนาปัญญาประดิษฐ์นั้น จะนำความเจริญก้าวหน้ามาสู่มนุษยชาติ แต่จริง ๆ แล้วเป็นผลประโยชน์ของมนุษยชาติ หรือผลกำไรของ 5 บริษัทนี้กันแน่ ในประเด็นนี้เนมิทซ์ (Nemitz, 2018 : 3-4) จึงชี้ให้เห็นว่าทำไมเราจึงไม่ควรเข้าใจการพัฒนาปัญญาประดิษฐ์ของ 5 บริษัทยักษ์ใหญ่อย่างไร้เดียงสา ด้วยการนำเสนอว่าปัญญาประดิษฐ์นั้นเป็นแหล่งทรัพยากรทางอำนาจดิจิทัล (digital power) ที่สำคัญซึ่งประกอบไปด้วยองค์ประกอบ 4 อย่างด้วยกัน ได้แก่ 1) อำนาจเงิน ที่มีเม็ดเงินจำนวนมากมหาศาลสำหรับการพัฒนาและผลกำไรที่จะเกิดขึ้นหากประสบความสำเร็จ 2) อำนาจของข้อมูล การสร้างข่าวหรือข้อมูลบางอย่างที่จะสร้างแรงจูงใจผ่านแพลตฟอร์มหรือแอปพลิเคชันต่าง ๆ สำหรับสร้างเงื่อนไขแวดล้อมเพื่อเอื้อให้ประชาชนที่รับรู้ข่าวสารผ่านแพลตฟอร์มหรือแอปพลิเคชันต่าง ๆ สำหรับการเลือกหรือตัดสินใจทางการเมืองบางอย่างที่เอื้อต่อบริษัทเหล่านั้น 3) ข้อมูลส่วนบุคคลทั้งออนไลน์และออฟไลน์ ซึ่งเป็นโมเดลทางธุรกิจที่สำคัญของบริษัทยักษ์ใหญ่เหล่านี้ โดยประชาชนจะถูกเชื่อเชื้ให้เชื่อว่าการกระทำเช่นนี้เป็นการเพิ่มอำนาจ (empower) ทางทางการเมืองและการมีส่วนร่วมทางการเมืองให้กับประชาชน แต่แท้ที่จริงแล้วบริษัทจะนำข้อมูลส่วนบุคคลเหล่านี้ไปขายเพื่อผลกำไรของบริษัท โดยเฉพาะบริษัทโฆษณาต่าง ๆ และ 4) ทั้ง 5 บริษัทนั้นเป็นผู้ครอบงำการพัฒนานวัตกรรมปัญญาประดิษฐ์เกือบทั้งหมดของโลก

ฉะนั้นการที่จะเข้าใจแง่มุมของปัญญาประดิษฐ์ว่าส่งผลอย่างไรต่อสังคมและการเมืองนั้น จึงจำเป็นที่จะต้องเข้าใจโมเดลทางธุรกิจของบริษัทเทคโนโลยีและดิจิทัลเหล่านี้ด้วยในทางหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งโมเดลธุรกิจของ 5 บริษัทยักษ์ใหญ่ข้างต้น ซึ่งสัมพันธ์กับอำนาจทางเศรษฐกิจ ความสัมพันธ์ทางการเมืองของภาคธุรกิจกับรัฐบาล ในแง่หนึ่งจึงควรมีมาตรการหรือกฎหมายที่จะควบคุมการทำธุรกิจดังกล่าวไม่ว่าจะเป็นรัฐบาลหรือเอกชนก็ตาม การวิเคราะห์ความสัมพันธ์เหล่านี้และหามาตรการมาควบคุมจะเป็นตัวช่วยที่สำคัญที่จะทำให้ปัญญาประดิษฐ์เป็นสิ่งที่เป็ประโยชน์ต่อสาธารณะอย่างแท้จริง เพราะไม่มีใครสามารถรับประกันได้ว่าบริษัทเหล่านี้จะมุ่งทำเพื่อผลประโยชน์สาธารณะหรือไม่ (Nemitz, 2018 : 3; Aytac, 2024)

ทั้งหมดนี้จึงเป็นที่มาของงานวิจัยนี้ที่ต้องการค้นหาคำพิธาน (norm) เพื่อเป็นแนวทางสำหรับการรับมือกับปัญญาประดิษฐ์ จะทำเช่นไรที่จะสามารถกำกับดูแลปัญญาประดิษฐ์อย่างเหมาะสม ทั้งในแง่ที่สามารถช่วงใช้ประโยชน์และความสร้างสรรค์ของปัญญาประดิษฐ์มาช่วยส่งเสริมความก้าวหน้าและอำนวยความสะดวกให้กับภาครัฐและประชาชนได้ และขณะเดียวกัน

ปัญญาประดิษฐ์ก็จะไม่เข้ามาควบคุม ครอบงำ หรือแทรกแซงความเป็นมนุษย์มากเกินไป ฉะนั้นจะเห็นว่างานนี้จึงมองเทคโนโลยีในมุมมองแบบที่เทคโนโลยีสัมพันธ์กับเราเป็นสำคัญ มนุษย์กับปัญญาประดิษฐ์ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ แต่กระนั้นก็ต้องหาที่ทางและความสัมพันธ์ที่เหมาะสม จึงจะต้องหาแนวทางหรือปทัสถานดังกล่าวที่จะช่วยหาที่ทางที่เหมาะสมได้ งานวิจัยนี้จึงกลับไปหาความคิดของนักคิดในยุคสาธารณรัฐโรมันอย่างซีเซโร (Cicero) ที่จะช่วยมอบแนวทางสำหรับการสร้างปทัสถานเพื่อเป็นรากฐานของการกำกับดูแลปัญญาประดิษฐ์ได้

ซีเซโรถือเป็นนักคิดคนสำคัญในช่วงปลายของสาธารณรัฐโรมันที่พยายามจะรักษาสาธารณรัฐโรมันไว้จากเงื้อมมือจากทรราชย์ (tyranny) อย่างจูเลียส ซีซาร์ (Julius Caesar) แต่สุดท้ายก็มิอาจหยุดยั้งการล่มสลายของสาธารณรัฐโรมันลงได้ กระนั้นในความพยายามของซีเซโรในช่วงเวลาดังกล่าวกลับเป็นแรงบันดาลใจและรากฐานที่สำคัญให้กับแนวคิดสาธารณรัฐนิยม (republicanism) ในเวลาต่อมา ที่จะให้ความสำคัญกับความเป็นอิสระ (interdependence) ความเท่าเทียมกัน (equality) ในฐานะพลเมืองที่สัมพันธ์และตระหนักถึงผลประโยชน์สาธารณะ (common good) หรือก็คือการให้ความสำคัญกับประเด็นเรื่องเสรีภาพ (freedom) และการครอบงำ (domination) (Bufacchi, 2023 : 64-68, 72-76; Schofield, 1995 : 66-69) รวมถึงซีเซโรยังชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นของสาธารณรัฐโรมันในฐานะระบบการเมืองแบบผสม (mixed regime) ที่สร้างดุลความสัมพันธ์ให้เกิดขึ้นกับผู้คนหลากหลายกลุ่มสร้างความรุ่งเรืองและความต่อเนื่องให้กับสาธารณรัฐโรมันเกือบ 500 ปี โดยพยายามนำแนวคิดและมุมมองทางปรัชญามาปรับประยุกต์กับการเมืองเพื่อที่จะตอบสนองต่อความเสื่อมถอยและความหมิ่นเหม่ที่กำลังเกิดขึ้นในช่วงปลายสาธารณรัฐโรมัน (Bufacchi, 2023 : 23-28; Chaipumee, 2022 : 54-56; Mukdaratsami, 2013 : 144-148; 2014 : 55-68)

ในแง่ที่ซีเซโรจึงพยายามทำความเข้าใจธรรมชาติของการเมือง ความเป็นไปได้ของระเบียบแบบแผนทางการเมืองที่ดีที่สุด แต่ขณะเดียวกันก็พยายามเข้าใจเนื้อหาของความเป็นไปได้ที่ชีวิตทางการเมืองของคนในชุมชนการเมืองสามารถบรรลุถึงได้ (Holton, 2007 : 299-300) กล่าวคือซีเซโรต้องการที่จะแสวงหาชีวิตทางการเมืองที่ดีที่สุดที่เป็นไปได้ผ่านกฎหมายและรูปแบบทางการเมืองที่จะมากำกับและชี้นำความเป็นไปได้ทางการเมือง (Holton, 2007 : 278) เพื่อที่จะได้ออกแบบตัวระบอบการปกครองว่าควรเป็นอย่างไรที่จะสามารถสร้างสมดุลของความสัมพันธ์ระหว่างสิทธิ หน้าที่ และบทบาทของพลเมืองในทุกระดับชั้น รับประกันเสรีภาพ และความเท่าเทียมให้เกิดขึ้นได้พลเมืองทุกคน

ดังนั้นจะเห็นว่าความคิดของซีเซโรนั้น มีลักษณะที่พยายามสร้างสมดุลให้กับระบอบการปกครองที่จะรับประกันเสรีภาพ ความเท่าเทียม และผลประโยชน์สาธารณะให้เกิดขึ้น ความคิดของซีเซโรนั้นในทางหนึ่งสามารถมองได้ว่าเป็นความพยายามที่จะตกผลึกหลักการของสาธารณรัฐโรมันที่ถูกพัฒนามาตลอดการดำรงอยู่ของสาธารณรัฐและหลักการเหล่านี้เช่นกันที่เป็นตัวจรรโลงและหยั่งรากให้กับสาธารณรัฐโรมันดำรงอยู่มากกว่า 400 ปี (Bufacchi, 2023) ซึ่งข้อเสนอของซีเซโรหลัก ๆ นั้น คือการพยายามต่อต้านสิ่งใดก็ตามหรือทรราชย์ที่จะมาคุกคามเสรีภาพ ความเท่าเทียม และผลประโยชน์สาธารณะของพลเมืองชาวโรมัน ในแง่นี้งานวิจัยนี้จึงต้องการศึกษาปัญญาประดิษฐ์ โดยวิเคราะห์ปัญญาประดิษฐ์ในฐานะสิ่งที่อาจคุกคามเสรีภาพ ความเท่าเทียม และผลประโยชน์สาธารณะของประชาชนได้ และจะวิเคราะห์ดูว่าหากปัญญาประดิษฐ์คือภัยคุกคามต่อเสรีภาพ ความเท่าเทียม และผลประโยชน์สาธารณะของประชาชนแล้ว เราจะสามารถปรับประยุกต์ใช้ความคิดของซีเซโรอย่างไรเพื่อที่จะมากำกับดูแลปัญญาประดิษฐ์ให้ไม่สามารถคุกคามเสรีภาพ ความเท่าเทียม และผลประโยชน์สาธารณะของประชาชนได้ ฉะนั้นคำถามวิจัยของงานนี้คือ “ความคิดทางการเมืองของซีเซโรสามารถถูกปรับประยุกต์ใช้ในเรื่องของการกำกับดูแลปัญญาประดิษฐ์ได้อย่างไร”

วัตถุประสงค์การศึกษา (Research Objectives)

1. เพื่อศึกษาแนวทางการกำกับดูแลปัญญาประดิษฐ์
2. เพื่อศึกษาความคิดทางการเมืองของซีเซโร
3. เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ที่นำความคิดทางการเมืองของซีเซโรมานำมาใช้กำกับดูแลปัญญาประดิษฐ์

วิธีการศึกษา (Research Methods)

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (documentary research) โดยจะเน้นไปที่การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อเสนอผ่านตัวบทของซีเซโรใน 2 ชั้นหลัก ๆ ด้วยกัน ได้แก่ 1) *De re publica* (On the Republic) และ 2) *De Legibus* (On the Laws) (Cicero, 2014) เป็นหลัก นอกจากนี้งานวิจัยนี้จะใช้ตัวบท *De Officiis* (On Duties หรือ On Obligations) (Cicero, 2000) เป็นตัวบทเสริมเพื่อขยายความตัวบทหลักเพิ่มเติมเพื่อความชัดเจนสำหรับการวิเคราะห์ตัวบทหลัก โดยเน้นไปที่ข้อเสนอที่เกี่ยวกับการสร้างระบบที่จะคอยกำกับไม่ให้ปัญญาประดิษฐ์มาคุกคามเสรีภาพ ความเท่าเทียม และผลประโยชน์สาธารณะของประชาชนได้เป็นหลัก ซึ่งการวิเคราะห์ความคิดทางการเมืองของซีเซโรจะแบ่งออกเป็น 3 ส่วนหลัก ๆ ได้แก่ 1) หนทางการปกป้องเสรีภาพ ความเท่าเทียม และผลประโยชน์สาธารณะของประชาชนจากปัญญาประดิษฐ์ 2) แนวทางเพื่อทำให้ปัญญาประดิษฐ์เป็นของทุกคน และ 3) การออกแบบระบบการเมืองเพื่อกำกับดูแลปัญญาประดิษฐ์

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง (Literature Review)

โดยภาพรวมแล้วการศึกษาความคิดทางการเมืองของซีเซโรกับปัญญาประดิษฐ์นั้น จะแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มหลัก ๆ ด้วยกัน ได้แก่

1. การกำกับดูแลปัญญาประดิษฐ์

แม้ดูเหมือนว่าทั้งเทคโนโลยีและปัญญาประดิษฐ์จะเป็นสิ่งที่มาช่วยมวลมนุษยชาติให้มีความก้าวหน้าและสะดวกสบายในหลาย ๆ เรื่อง โดยเฉพาะปัญญาประดิษฐ์ และในปัจจุบันการปรากฏตัวของปัญญาประดิษฐ์แบบรู้สร้าง เหมือนจะกลายเป็นหมุดหมายสำคัญที่ส่งเสริมให้มนุษย์มีตัวช่วยและเครื่องมือที่จะพัฒนาขีดความสามารถและศักยภาพของมนุษย์ไปได้มากกว่าเดิม มนุษย์ต่างพึ่งพาปัญญาประดิษฐ์มากขึ้น ในทุก ๆ เรื่องของการใช้ชีวิต ความสะดวกสบาย ความง่าย และความไม่จำเป็นจะต้องตัดสินใจในเรื่องยาก ๆ ของชีวิต ปัญญาประดิษฐ์เป็นทั้งผู้ให้ข้อมูล ให้ความรู้ และเบ็ดเสร็จด้วยการประมวลและวิเคราะห์มหาศาลเพื่อนำเสนอหรือตัดสินใจแทนมนุษย์

กระนั้นก็ตามผู้คนจำนวนมากหรือแม้แต่ เจฟฟรีย์ ฮินตัน (Geoffrey Hinton) นักฟิสิกส์ที่ได้รับรางวัลโนเบลสาขาฟิสิกส์ในปี 2024 ในฐานะผู้วางรากฐานให้กับปัญญาประดิษฐ์แบบรู้สร้างและได้รับฉายาว่าเป็น “เจ้าพ่อแห่งปัญญาประดิษฐ์” (the Godfather of AI) เองต่างก็หวาดกลัวและเริ่มที่จะเห็นผลเสียของปัญญาประดิษฐ์ จนกลายอาจกลายเป็นภัยคุกคาม (threat) ต่อมวลมนุษยชาติในอนาคตได้ (BBC, 2024) ปัญญาประดิษฐ์จึงไม่ใช่เป็นเครื่องมืออันวิจิตรพิสดาร เป็นสิ่งที่มาช่วยชีวิตมนุษย์ในยุคดิจิทัลเท่านั้น แต่หากมนุษย์ไม่ระแวดระวังหรือรู้จักใช้อย่างพอประมาณและเหมาะสมให้ดี ปัญญาประดิษฐ์อาจจะมาแย่งงานมนุษย์ตามที่แวดวงธุรกิจและนักวิชาการจำนวนมากเริ่มตั้งคำถามในเรื่องนี้ตลอดมา หรือแม้แต่การถูกปัญญาประดิษฐ์ครอบงำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการที่ปัญญาประดิษฐ์ได้เข้าครอบงำและแทรกแซงคุณลักษณะที่บ่งบอกถึงความเป็นมนุษย์ เช่น การตัดสินใจอย่างมีเหตุผล เสรีภาพ เจตจำนงเสรี เป็นต้น

นอกจากนี้ผู้อยู่เบื้องหลังการพัฒนาปัญญาประดิษฐ์เองก็เป็นบริษัทเอกชนยักษ์ใหญ่ระดับบรรษัทข้ามชาติ อย่าง Google, Facebook, Microsoft, Apple และ Amazon แม้ตัวบริษัทจะอ้างหรือพูดในนามของการพัฒนาเพื่อมนุษย์ทุกคน แต่ธรรมชาติของบริษัทเอกชนในระบบทุนนิยมก็หนีไม่พ้นในเรื่องของผลกำไร (profit) จึงเป็นเรื่องยากที่ผู้คนจะสามารถไว้วางใจบริษัทเอกชนที่เป้าหมายของการก่อตั้งขึ้นมานั้นก็เพื่อผลประโยชน์ของบริษัท (private interest) ไม่ใช่ผลประโยชน์สาธารณะ (public interest) แต่อย่างใด (Nemitz, 2018; Turner, 2019 : 209-211) การปล่อยให้บริษัทเหล่านี้ควบคุมการพัฒนาและกำหนดทิศทางของปัญญาประดิษฐ์จึงเป็นเรื่องที่อันตรายเกินกว่าที่จะเชื่อคำพูดหรือวิสัยทัศน์ที่จะเป็นเพียงอาหารที่รู้ว่าอาหารดังกล่าวคอยปิดบังเป้าหมายที่แท้จริงไว้หรือไม่ รัฐหรือตัวแสดงที่ไม่ใช่รัฐ (non-state actor) ควรร่วมมือกันเพื่อควบคุมและกำกับดูแล (regulation) ทั้งตัวปัญญาประดิษฐ์และบริษัทเอกชนที่เกี่ยวข้อง ดังนั้นหลักการการกำกับดูแลปัญญาประดิษฐ์จึงขึ้นอยู่กับความไม่ไว้วางใจ (distrust) ต่อตัวปัญญาประดิษฐ์และบริษัทเอกชนที่เกี่ยวข้อง ดังนั้นการศึกษาในประเด็นดังกล่าวส่วนใหญ่จะเป็น

การศึกษาในเชิงกฎหมายเพื่อศึกษารูปแบบและขั้นตอนของประเทศต่าง ๆ ที่เริ่มใช้กฎหมายเกี่ยวกับปัญญาประดิษฐ์ เช่น สหราชอาณาจักร ฝรั่งเศส สหภาพยุโรป สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น จีน เป็นต้น (Turner, 2019 : 225-235)

ทั้งหมดนี้จึงสะท้อนให้เห็นว่าการกำกับดูแลปัญญาประดิษฐ์จึงเป็นเรื่องสำคัญ ซึ่งการศึกษาในประเด็นดังกล่าวก็พัฒนาควบคู่กันไปกับการศึกษาปัญญาประดิษฐ์ โดยเป็นการศึกษาปัญญาประดิษฐ์ในมิติของสังคมและการเมือง ได้แก่ การศึกษาปัญญาประดิษฐ์เชิงวิพากษ์ (Critical Artificial Intelligence Studies) (Lindgren, 2023; Narayanan and Kapoor, 2024) และจริยธรรมปัญญาประดิษฐ์ (AI Ethics) (Müller, 2020) กลุ่มการศึกษาทั้งสองกลุ่มนี้ถือเป็นรากฐานที่สำคัญต่อการศึกษากำกับดูแลปัญญาประดิษฐ์ จึงจำเป็นที่จะต้องพิจารณาประเด็นดังกล่าวเพื่อเชื่อมโยงให้เห็นถึงความสำคัญของการศึกษาการกำกับดูแลปัญญาประดิษฐ์

1.1 การศึกษาปัญญาประดิษฐ์เชิงวิพากษ์

สำหรับการศึกษาปัญญาประดิษฐ์เชิงวิพากษ์นั้น จะเป็นการศึกษาที่นำแนวคิดทฤษฎีวิพากษ์ (critical theory) มาเป็นรากฐานสำคัญเพื่อการศึกษาในมิติทางสังคมและการเมือง เพื่อเป็นการตรวจสอบตรรกะคำอธิบายของนักวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีรวมถึงบริษัทเอกชนต่าง ๆ ที่มักบอกว่าปัญญาประดิษฐ์เป็นเรื่องเกี่ยวกับการพัฒนาและความก้าวหน้าของมนุษย์ ซึ่งในประเด็นนี้ไซมอน ลินด์เกรน (Simon Lindgren) (Lindgren, 2023 : 2-4) เสนอวิธีการสร้างกรอบคิดเชิงวิพากษ์เพื่อศึกษาปัญญาประดิษฐ์ว่าควรมองปัญญาประดิษฐ์ผ่าน 7 มุมมองรากฐาน ได้แก่

1.1.1 ปัญญาประดิษฐ์เป็นเรื่องของการประกอบสร้างทางสังคม (Social Construction) เป็นการถูกประกอบสร้างขึ้นมาจากหลายภาคส่วนของสังคมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาปัญญาประดิษฐ์ การประกอบสร้างดังกล่าวพยายามสร้างว่าปัญญาประดิษฐ์นั้นเป็นเรื่องสิ่งที่เป็นกลาง ปราศจากคุณค่าใด ๆ มาเกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าสนใจ เพราะแท้จริงแล้วปัญญาประดิษฐ์ก็เหมือนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีอื่น ๆ ในมุมมองของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีศึกษา กล่าวคือปัญญาประดิษฐ์เป็นเทคโนโลยีประเภทหนึ่งที่ไม่ได้เกิดเพียงเพราะการปฏิสัมพันธ์ของผู้วิจัยหรือวิทยาศาสตร์อย่างเดียวเท่านั้น แต่ยังมีปฏิสัมพันธ์กับสังคมและการเมืองอีกด้วย ทั้งในแง่ที่สังคมและการเมืองได้สร้างปัญญาประดิษฐ์ ขณะเดียวกันปัญญาประดิษฐ์ก็กำหนดสังคมและการเมืองเช่นกัน ดังนั้นปัญญาประดิษฐ์จึงไม่ได้มีความเป็นกลาง ปราศจากคุณค่าใด ๆ ปัญญาประดิษฐ์มักแฝงฝังไปด้วยชุดคุณค่าของสังคมและการเมืองเสมอ

1.1.2 ปัญญาประดิษฐ์เป็นประเด็นปัญหาทางสังคม โดยเฉพาะปัญหาทางสังคมที่พยายามผลิตซ้ำตัวเองอยู่เรื่อย ๆ กล่าวคือปัญหาทางสังคมที่เกิดขึ้นอยู่เรื่อย ๆ ไม่จบสิ้นไปนั้น ก็เพราะการผลิตซ้ำตัวเองของปัญหาดังกล่าว สำหรับทฤษฎีวิพากษ์การผลิตซ้ำที่เกิดขึ้นนี้เป็นผลมาจากเงื่อนไขทางสังคม (social conditions) ที่เอื้อให้ปัญหาดังกล่าวไม่หายหรือถูกแก้ไข กลายเป็นเงื่อนไขที่คอยค้ำยันและคงรักษาปัญหาดังกล่าวนี้ให้ดำรงอยู่ในสังคมต่อไป ปลดแอกผู้คนออกจากอิทธิพลและการครอบงำของทุนนิยมและอำนาจอันมิชอบ

1.1.3 ปัญญาประดิษฐ์เป็นเรื่องที่มีความเชื่อมโยงกับมิติทางสังคมและการเมือง ในประเด็นนี้เป็นสิ่งที่ปฏิเสธไม่ได้ หลายเรื่องนั้นปัญญาประดิษฐ์ส่งผลกระทบอย่างสำคัญในแง่ของความรู้สึกนึกคิด (mentality) ของผู้คน วิธีการดำเนินชีวิต (way of life) และโลกทรรศน์ (lifeworld) ต่อการใช้ชีวิต โดยเฉพาะในยุคดิจิทัล ประเด็นทางสังคมและการเมืองหลายประเด็นไม่ว่าจะเป็นเรื่องเศรษฐกิจ วัฒนธรรม โครงสร้างทางสังคม การเลือกตั้ง ระบบการปกครอง วิธีการดำเนินชีวิต เป็นต้น ต่างสัมพันธ์กับปัญญาประดิษฐ์และส่งผลกระทบต่อผู้คนจำนวนมากในปัจจุบัน

1.1.4 ปัญญาประดิษฐ์กับอุดมการณ์ (ideology) เมื่อความเข้าใจหรือโลกทรรศน์เปลี่ยนไป การขับเคลื่อนทางการเมืองบนฐานอุดมการณ์ก็เปลี่ยนไปด้วยเช่นกัน ปัญญาประดิษฐ์จะส่งผลอย่างไรต่อวิถีทางการเมืองในโลกปัจจุบันและปัญญาประดิษฐ์จะส่งผลอย่างไรต่อการขับเคลื่อนอุดมการณ์ จะส่งเสริมหรือจะลดทอนความสำคัญต่อการขับเคลื่อนทางการเมืองลง ในแง่ที่จะมอบชุดคำอธิบายที่เสริมสร้างความชอบธรรมให้กับอุดมการณ์ต่าง ๆ ช่วยจรรโลงความคิดและความเชื่อ รวมถึงการประมวลผลข้อมูลที่คอยชี้นำตัวอุดมการณ์ต่อไป หรือจะกัดกร่อนทำลายอุดมการณ์ด้วยชุดข้อมูลจากการวิเคราะห์ที่มาอย่างความเชื่อมโยงดั้งเดิมของอุดมการณ์ นำเสนอข้อมูลที่มาหักล้างความเพ้อฝันของอุดมการณ์ต่าง ๆ ปลดปล่อยผู้คนจากการจองจำ

1.1.5 ปัญญาประดิษฐ์เป็นสิ่งที่กำหนดและครอบงำ (determinism) สำหรับประเด็นนี้ถือเป็นเป้าหมายสำคัญของทฤษฎีวิพากษ์อยู่แล้วที่ต้องการปลดแอกมนุษย์จากการครอบงำของระบบทุนนิยมในเชิงสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ที่คอยเป็นฐานที่มั่นอย่างมั่นคงให้กับทุนนิยม

1.1.6 เป้าหมายของการวิพากษ์ปัญญาประดิษฐ์ คือการแปรเปลี่ยนเงื่อนไขทางสังคมที่กลายเป็นเงื่อนไขที่มาครอบงำและผลิตซ้ำปัญหาทางสังคมให้ดำรงอยู่ต่อไป โดยต้องการแปรสภาพเงื่อนไขดังกล่าวให้เป็นเงื่อนไขต่อการพัฒนาพัฒนาสังคมให้ดีขึ้น ทฤษฎีวิพากษ์จึงไม่ใช่แค่เพียงการชี้ให้เห็นปัญหาหรือความย้อนแย้งของสิ่งที่เรายอมรับว่ากำหนดและครอบงำไม่ให้มนุษย์มีเสรีภาพ อย่างไรก็ตาม เรายังนำเสนอถึงวิถีทางที่จะนำไปสู่การหลุดพ้นหรือการปลดแอกมนุษย์ออกจากพันธนาการของสังคมและการเมืองที่คอยกดขี่ผู้คนอีกด้วย

1.1.7 ปัญญาประดิษฐ์เพื่อผู้คน ฉะนั้นการศึกษาปัญญาประดิษฐ์เชิงวิพากษ์จึงมีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาปัญญาประดิษฐ์สำหรับประชาชนทุกคนอย่างแท้จริง เป็นปัญญาประดิษฐ์เพื่อผลประโยชน์สาธารณะ สำหรับทฤษฎีวิพากษ์แล้วมีเป้าหมายที่ต้องการหาจุดสมดุลหรือจุดกึ่งกลางระหว่างความก้าวหน้าและเสรีภาพ กล่าวคือปัญญาประดิษฐ์เพื่อผลประโยชน์สาธารณะนั้นจะต้องเป็นปัญญาประดิษฐ์ที่มุ่งสร้างความก้าวหน้าเทคโนโลยีเพื่อประชาชน ไม่ใช่การพัฒนาที่จะต้องเสียสละเสรีภาพของประชาชนในนามของความก้าวหน้าและการพัฒนา

รากฐานของการศึกษาปัญญาประดิษฐ์เชิงวิพากษ์เช่นนี้จึงเป็นกลายเป็นแนวทางที่สำคัญต่อการศึกษากำกับดูแลปัญญาประดิษฐ์เพื่อรับประกันว่าการพัฒนาปัญญาประดิษฐ์นั้น จะไม่ใช่การพัฒนาที่ต้องเสียสละเสรีภาพของประชาชนในนามของความก้าวหน้าและการพัฒนา ประเด็นดังกล่าวจึงเชื่อมโยงกับเรื่องความโปร่งใส (transparency) จริยธรรม (ethics) และการกำกับดูแล (Bloom, 2023; Lindgren, 2023 : 9-11)

การศึกษาปัญญาประดิษฐ์เชิงวิพากษ์จึงได้เปิดทางให้กับการศึกษาปัญญาประดิษฐ์ในเชิงการอภิบาล (governance of AI) บนหลักที่ว่าไม่ควรเชื่อหรือปล่อยให้บริษัทเอกชนเข้าควบคุมการพัฒนาปัญญาประดิษฐ์ โดยที่ไม่มีภาครัฐ (public sector) เข้าไปควบคุมดูแล แม้ว่าตัวบริษัทเอกชนเหล่านี้จะมีนโยบายหรือแนวทางในเชิงจริยธรรมที่ชัดเจนแล้ว แต่ก็ไม่เพียงพอที่จะทำให้เชื่อว่าบริษัทเหล่านี้จะมุ่งมั่นทำตามแนวทางนี้โดยไม่สนใจผลกำไรของบริษัท การกำกับดูแลปัญญาประดิษฐ์จึงเป็นเรื่องสำคัญ ทั้งวิธีการและแนวทางเพื่อลดความเสี่ยงอันอาจจะเกิดขึ้นจากปัญญาประดิษฐ์ รัฐควรดำเนินการอย่างไรต่อการกำกับดูแลการพัฒนาปัญญาประดิษฐ์ของภาคเอกชน ซึ่งไม่ควรมองในแง่มุมมองการพัฒนาทางเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ยังรวมถึงแง่มุมมองทางสังคมและการเมืองที่ภาคเอกชนอาจจะมาครอบงำสังคมเพื่อผลประโยชน์และผลกำไรของบริษัทเป็นสำคัญ นอกจากนี้การศึกษาปัญญาประดิษฐ์ในเชิงการอภิบาลยังให้ความสำคัญกับเรื่องนโยบายสาธารณะ (public policy) ว่าปัญญาประดิษฐ์จะส่งผลอย่างไรในเชิงของการออกแบบและการตัดสินใจทางนโยบายที่ส่งผลต่อผลประโยชน์สาธารณะ (Filgueiras, 2026; Taeihagh, 2021 : 138)

รัฐจึงควรมีมาตรการต่าง ๆ เข้ามาควบคุมดูแลปัญญาประดิษฐ์อย่างมีประสิทธิภาพ อย่าไว้วางใจภาคเอกชนมากเกินไป ไม่ว่าจะเป็นมาตรการทางกฎหมาย มาตรการทางภาษี ซึ่งในปัจจุบันได้มีการเสนอการอภิบาลแบบผสม (hybrid governance) กล่าวคือเป็นการร่วมมือกับภาคส่วนอื่น ๆ ที่ไม่ใช่รัฐเข้ามากำกับควบคุมดูแลในเรื่องปัญญาประดิษฐ์ (Taeihagh, 2021 : 145-146) เพราะไม่ใช่เพียงภาคเอกชนเท่านั้น แต่ปัญญาประดิษฐ์เป็นเรื่องที่ซับซ้อนและคาดการณ์ไม่ได้ ในแง่หนึ่งปัญญาประดิษฐ์เองไม่ได้มีสถานะบุคคลหรือนิติบุคคลที่จะต้องรับผิดชอบต่อกฎหมาย ทั้งหมดนี้จึงกลายเป็นความเสี่ยงของปัญญาประดิษฐ์ (risk of ai) ต่อผู้คนและสังคมในปัจจุบัน (Taeihagh, 2021 : 140-143)

1.2 จริยธรรมปัญญาประดิษฐ์

สำหรับจริยธรรมปัญญาประดิษฐ์นั้น เป็นเรื่องเกี่ยวกับการศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นจากปัญญาประดิษฐ์ต่อสังคม การเมือง และตัวมนุษย์ การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีส่งผลอย่างไรต่อชีวิตของมนุษย์ รวมถึงสังคมและเศรษฐกิจ (Coeckelbergh, 2020 : 7-8; Crawford, 2021; Müller, 2020) การศึกษาจริยธรรมปัญญาประดิษฐ์จึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเรื่องความยุติธรรมทางสังคม (social justice) (Coeckelbergh, 2020; 2022) ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของอคติ (bias) การครอบงำ (domination) การบงการความคิด (manipulation) (Capasso, 2022) เสรีภาพ (freedom) การสอดแนม (surveillance) ความเป็นส่วนตัว (privacy) ความยุติธรรม (justice) ความเท่าเทียม (equality) (Aytac, 2022; Hoeksema, 2023)

สำหรับประเด็นที่มีความสัมพันธ์กับเรื่องการกำกับดูแลปัญญาประดิษฐ์นั้น จะมีประเด็นปัญหาที่เกี่ยวกับเรื่องเสรีภาพ ความยุติธรรม และการสอดแนม การศึกษาทางจริยธรรมปัญญาประดิษฐ์ชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องมีความชัดเจนและการควบคุมปัญญาประดิษฐ์ให้ชัดเจน สอดรับไปกับข้อเสนอของกลุ่มงานการศึกษาปัญญาประดิษฐ์ในเชิงการอภิบาลและในมุมมองในเชิงกฎหมายที่เสนอถึงความจำเป็นที่รัฐและผู้คนในสังคมไม่ควรไว้วางใจในบริษัทเอกชนและปล่อยบริษัทเอกชนโดยไม่เข้าไปควบคุม

ในประเด็นเรื่องเสรีภาพนั้น การพิจารณาในประเด็นนี้ส่วนมากจะเริ่มจากการแบ่งประเภทเสรีภาพออกเป็น 2 ประเภทตามข้อเสนอของไอเซยา เบอ์ลิน (Isaiah Berlin) ได้แก่ เสรีภาพของฉันท (negative freedom) คือเสรีภาพที่ห้ามไม่ให้ใครหรือรัฐเข้ามาแทรกแซงการตัดสินใจต่าง ๆ ของปัจเจก และเสรีภาพแบบโลกสวย (positive freedom) เป็นเสรีภาพที่ต้องการให้ปัจเจกมีเจตจำนงของตัวเองที่จะตัดสินใจเรื่องของตัวเองได้ ในแง่นี้รัฐและสังคมจะต้องส่งเสริมให้ผู้คนของตนเองสามารถบรรลุถึงเสรีภาพดังกล่าวได้ ประเด็นเสรีภาพกับปัญญาประดิษฐ์งานส่วนใหญ่จะชี้ให้เห็นปัญหาของการทำงานของปัญญาประดิษฐ์ โดยเฉพาะการนำเสนอข้อมูล ประมวลผลข้อมูล สังเคราะห์ข้อมูล และการตัดสินใจให้กับผู้ใช้ (Capasso, 2022; Coeckelbergh, 2020; 2022 : 11, 16; Danaher, 2022; Müller, 2020) ประเด็นนี้นำมาสู่การถกเถียงว่าในท้ายที่สุดปัญญาประดิษฐ์จะช่วยส่งเสริมให้มนุษย์มีเสรีภาพในเรื่องข้อมูลมากขึ้น หรือกลายเป็นว่ามนุษย์ถูกครอบงำทั้งในเชิงการตัดสินใจซึ่งเป็นมุมมองแบบเสรีภาพของฉันทและในเชิงความสามารถเพื่อที่จะบรรลุถึงเสรีภาพที่สามารถใช้เจตจำนงของตนตัดสินใจเรื่องต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง ในแง่นี้กรอบคิดแบบเสรีภาพจึงช่วยให้เห็นว่าท้ายที่สุดแล้ว ปัญญาประดิษฐ์กำลังส่งเสริมหรือครอบงำมนุษย์ไม่ให้มีเสรีภาพและการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ซึ่งกรอบคิดทำให้สามารถมองผลกระทบของปัญญาประดิษฐ์ต่อมนุษย์อย่างรอบด้าน

ในส่วนที่เกี่ยวกับความยุติธรรมนั้น ประเด็นนี้จะเน้นไปเรื่องการตัดสินใจของปัญญาประดิษฐ์ว่าจะสามารถจะสร้างความยุติธรรมหรือเป็นผู้ตัดสินใจได้ในระดับไหน โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเด็นที่เป็นข้อถกเถียงและมีตัวอย่างเกิดขึ้นหลายกรณีในเรื่องของอคติ (bias) จากปัญญาประดิษฐ์ และการตัดสินใจที่เป็นการตอกย้ำถึงการเลือกปฏิบัติ (discrimination) ของปัญญาประดิษฐ์ กล่าวคือประเด็นดังกล่าวจะเป็นการชี้ให้เห็นว่าการทำงานของปัญญาประดิษฐ์นั้นเป็นลักษณะของการสะสมข้อมูลผ่านสมการและพีชคณิตที่ตั้งข้อมูลไว้ หากผู้สร้างมีอคติโน้มเอียงทั้งในเชิงวัฒนธรรม เพศสภาพกับเพศวิถี สังคม ศาสนา และการเมือง ซึ่งบางครั้งผู้คนก็รู้ตัวบ้างไม่รู้ตัวบ้าง แม้ตัวปัญญาประดิษฐ์อาจเป็นกลางก็จริง แต่ระบบการทำงานของปัญญาประดิษฐ์กลับไม่เป็นกลางและอิงอยู่กับผู้สร้าง ทำให้ข้อมูลที่ไดมาก็จะเป็นลักษณะของสะสมข้อมูลและการตัดสินใจที่มีอคติแฝงอยู่อย่างเลี่ยงไม่ได้ที่เกิดจากตัวผู้สร้างเองซึ่งบางครั้งผู้สร้างก็ไม่ทราบว่าเป็นอคติที่เป็นได้ ฉะนั้นความยุติธรรมกับปัญญาประดิษฐ์จึงเป็นประเด็นที่ควรมีการตรวจสอบอย่างรอบด้านและระมัดระวังอยู่เสมอ (Coeckelbergh, 2020; 2022 : 37-42; Noble, 2018)

สำหรับประเด็นเรื่องการสอดแนม มักจะเริ่มจากนิยามของอำนาจ (power) โดยเฉพาะอำนาจแบบ Foucault ที่ความสัมพันธ์ความรู้กับอำนาจในรูปแบบของวินัย (discipline) และความรู้สึกนึกคิดของสังคม ปัญญาประดิษฐ์กำลังทำหน้าที่ส่งเสริมการทำงานของอำนาจแบบนี้อยู่ เพิ่มขีดความสามารถและศักยภาพของการสอดแนมอย่างเข้มข้น ที่บางครั้งเราหลงเชื่อไปว่าปัญญาประดิษฐ์จะช่วยพัฒนาให้มนุษย์มีความก้าวหน้าและความสะดวกสบายมากขึ้นกว่าเดิม ดูเหมือนว่าในโลกยุคดิจิทัลนี้ข้อมูลกลายเป็นเรื่องสำคัญอย่างมากต่อการตัดสินใจและครอบครองสิ่งต่าง ๆ โดยเฉพาะการเกิดขึ้นของแนวคิดเรื่อง “Big Data” ทำให้เกิดลักษณะทางสังคมที่นักวิชาการจำนวนหนึ่งเรียกว่า “สังคมของการทำให้เป็นข้อมูล” (datafied society) (Capodivacca & Giacomini, 2024; Coeckelbergh, 2020; 2022 : 93-102, 108-117; Hintz, Wahl-Jorgensen, & Dencik, 2018; McKelvey & Roberge, 2023)

ในแง่นี้ปัญญาประดิษฐ์ก็ทำงานบนพื้นฐานของการมีข้อมูล ในด้านหนึ่งข้อมูลช่วยให้เห็นมุมมองบางประการที่ช่วยทำให้การตัดสินใจต่าง ๆ ทั้งทางธุรกิจและทางการเมืองนำไปสู่ความสำเร็จได้ กระนั้นด้านกลับของการให้ข้อมูลเหล่านี้กลับกลายเป็นเรื่องของการสอดส่องและสอดแนมข้อมูลส่วนบุคคลของทั้งจากภาครัฐและเอกชน ซึ่งนำข้อมูลเหล่านี้ไปใช้ในนามของการสนับสนุนเพื่อการพัฒนาสำหรับมนุษย์ทุกคน หรือในนามของการใช้แอปพลิเคชัน (application) และโปรแกรมต่าง ๆ ที่ใช้ฟรีและสะดวกสบายสำหรับการติดต่อและสื่อสาร แต่เบื้องหลังของการพัฒนาและฟรีนั้น คือกำไรจำนวนมหาศาลของเจ้าของที่ได้มูลค่าส่วนเกิน (surplus value) ในภาษาของคาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx) โดยไม่ต้องลงแรงงานไปกับการทำสิ่งนั้นนักและมาชดเชยกับผู้บริหารเสียเอง (Supachalasai, 2018) ทั้งหมดนี้ชี้ให้เห็นถึงความเป็นไปได้และศักยภาพที่ปัญญาประดิษฐ์สามารถกลายเป็นเครื่องมือทางอำนาจให้กับใครก็ตามแต่ที่ครอบครองและใช้ปัญญาประดิษฐ์เพื่อวัตถุประสงค์ต่าง ๆ หรือแม้แต่เพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวก็ตาม (Coeckelbergh, 2022 : 102-107; Gertz, 2018)

ประเด็นการศึกษาของจริยธรรมปัญญาประดิษฐ์จึงได้วางรากฐานให้กับการศึกษาในเชิงผลกระทบที่เกิดขึ้นจากปัญญาประดิษฐ์ ทำให้ผู้คนเห็นแล้วว่าปัญญาประดิษฐ์เป็นสิ่งที่ไว้วางใจไม่ได้ ด้วยศักยภาพ ความซับซ้อน และความคาดเดาไม่ได้ของปัญญาประดิษฐ์ จึงทำให้เกิดความเสี่ยงที่อาจกลายเป็นภัยคุกคามต่อมวลมนุษยชาติในอนาคต ดังนั้นการกำกับดูแลปัญญาประดิษฐ์จึงเป็นเรื่องสำคัญจำเป็นที่รัฐและภาคส่วนต่าง ๆ ควรมีส่วนต่อการควบคุมและกำหนดแนวทางเพื่อไม่ให้

ปัญญาประดิษฐ์และพัฒนปัญญาประดิษฐ์จะไม่ใช่อำนาจเรื่องการเติบโตทางเศรษฐกิจและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสำหรับมวลมนุษยชาติเพื่อหักล้างหรือแลกกับเสรีภาพของประชาชนทุกคน การศึกษาการกำกับดูแลปัญญาประดิษฐ์จึงช่วยให้สามารถวางรากฐานเพื่อป้องกันความเสี่ยงหรือภัยที่อาจเกิดขึ้นต่อประชาชนได้

2. ภาพรวมของการศึกษาความคิดทางการเมืองของซีเซโร

2.1 กลุ่มศึกษาซีเซโรในฐานะนักปรัชญาการเมือง

กลุ่มนี้จะเป็นการศึกษาในเชิงการวิเคราะห์ด้วยบทต่าง ๆ ของซีเซโร โดยเฉพาะตัวบทที่เกี่ยวข้องกับประเด็นทางปรัชญาการเมือง คือ *De re publica* (The Republic) *De Legibus* (The Laws) และ *De Officiis* (On Obligations) และอาจจะมีตัวบทอื่น ๆ ของซีเซโรที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับประเด็นทางปรัชญาการเมืองโดยตรง แต่อาจจะเป็นประเด็นที่ต้องอาศัยการตีความนิยามทางการเมืองอย่างกว้าง (เช่น Atkins, 2013; Holton, 2007; Schofield, 2021; Smith, 2018; Zetzel, 2013) ซึ่งโดยภาพรวมนั้นจะเป็นการพยายามเชื่อมโยงแนวคิดทางปรัชญาของซีเซโรไปสู่ความคิดทางการเมืองเป็นหลัก กลุ่มศึกษานี้เน้นข้อเสนอประเด็นนี้เป็นหลักว่าการจะเข้าใจความคิดทางการเมืองของซีเซโรได้นั้น จะต้องวิเคราะห์ความคิดแบบองค์รวมของซีเซโร โดยเฉพาะมุมมองในเชิงปรัชญาของเขานั้นเป็นรากฐานของการเข้าใจการเมืองของซีเซโรที่พยายามนำความรู้ทางปรัชญามาปรับประยุกต์ใช้ในการเมืองได้จริง

เพราะสำหรับซีเซโรแล้ว ภายใต้สถานการณ์ที่ซีเซโร มีชีวิตอยู่นั้น สาธารณรัฐโรมันกำลังอยู่ในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อที่อาจถูกทำลายได้โดยจูเลียส ซีซาร์ซึ่งพยายามที่จะสถาปนาจักรวรรดิและสถาปนาตัวเองเป็นจักรพรรดิ ซึ่งจะทำให้สาธารณรัฐโรมันที่ซีเซโรเทิดทูนอย่างมากล่มสลายไปในที่สุด ซีเซโรจึงพยายามนำเสนอความคิดและความเห็นต่าง ๆ ทั้งสุนทรพจน์ใน Senate ข้อเขียนต่าง ๆ ทั้งในรูปแบบบทสนทนาและจดหมายถึงบุคคลต่าง ๆ เพื่อย้อนกลับมาพิจารณาอย่างใคร่ครวญถึงความสำคัญของสาธารณรัฐโรมันว่าสำคัญอย่างไรต่อการดำรงอยู่ของโรมันและความรุ่งเรืองของโรมัน ข้อเขียนของ ซีเซโรจึงเต็มไปด้วยแนวทางทางปรัชญาที่ซีเซโรได้รับการจากกรีกโบราณมาและปรับประยุกต์กับปรัชญาแบบโรมันเพื่อพยายามที่จะจรรโลงสาธารณรัฐโรมันให้ได้นานที่สุด (Atkins, 2013; Holton, 2007)

2.2 กลุ่มศึกษาซีเซโรกับแนวคิดเรื่องสาธารณรัฐนิยม (Republicanism)

กลุ่มนี้จะเป็นการศึกษาความคิดทางการเมืองของซีเซโร ว่ามีความสัมพันธ์หรือเป็นรากฐานเชิงความคิดให้กับแนวคิดแบบสาธารณรัฐนิยมอย่างไร ซึ่งเป็นกลุ่มแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับเรื่องระบอบการปกครองแบบสาธารณรัฐ (republic) โดยมีสาธารณรัฐโรมันเป็นต้นแบบ (เช่น Bufacchi, 2023; Chaipumee, 2022; Connolly, 2015; Mukdaratsami, 2013; 2014; Pettit, 2009) ซึ่งปรากฏขึ้นในศตวรรษที่ 16 เป็นต้นมา การศึกษาของกลุ่มนี้จะแตกต่างจากกลุ่มปรัชญาการเมืองตรงนี้ กลุ่มปรัชญาการเมืองเน้นพิจารณาถึงรูปแบบการปกครองที่ดีในมุมมองของซีเซโรควรเป็นเช่นไร แต่ในขณะที่กลุ่มสาธารณรัฐนิยมจะเน้นไปศึกษาซีเซโร โดยมีเป้าหมายไปที่วิธีคิดเรื่องสาธารณรัฐเป็นสำคัญ โดยเฉพาะในตัวบทอย่าง *De re publica* (The Republic) (Cicero, 2014) *De Legibus* (The Laws) ที่ซีเซโรได้สกัดถึงหลักการสำคัญของสาธารณรัฐโรมันในช่วงที่จะใกล้ล่มสลายว่าสาธารณรัฐโรมันมีดีอย่างไรและดำรงรูปแบบการปกครองนี้กว่า 400 ปีได้อย่างไร อะไรคือเงื่อนไขหรือหลักการพื้นฐานที่จรรโลงสาธารณรัฐโรมันมาได้ถึงเช่นนี้ และยังขยายอิทธิพลและความรุ่งโรจน์ที่ขีดสุดให้กับโรมันได้อีกด้วย

โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องที่เกี่ยวกับการเป็นพลเมืองของสาธารณรัฐและคุณธรรมของพลเมือง (civic virtue) ในสาธารณรัฐโรมันที่ได้เป็นเสมือนบทเรียนและตัวแบบในนักคิดสาธารณรัฐในยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการ (Renaissance) วางรากฐานให้กับ การสถาปนาสาธารณรัฐขึ้นมาให้แพร่หลายไปที่ต่าง ๆ ทั่วโลก (Bufacchi, 2023) โดยเฉพาะการเกิดขึ้นของสหรัฐอเมริกาในปี 1776 และรัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกาในปี 1787 รวมถึงการปฏิวัติฝรั่งเศสในปี 1789 เหตุการณ์ต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนได้รับอิทธิพลและแนวคิดเกี่ยวกับสาธารณรัฐโรมันมาเป็นรากฐานของลงหลักปักฐานให้กับรูปแบบการปกครองในรัฐสมัยใหม่ที่ผสมผสานไปกับแนวคิดเรื่องสัญญาประชาคม (social contract) และประชาธิปไตย (democracy) ทั้งเรื่องของคุณธรรมของพลเมือง การปกครองด้วยระบอบผสม การต่อต้านทรราชย์ และความไม่ไว้วางใจต่อการให้อำนาจไปกระจุกอยู่ที่องค์กรหรือคน ๆ เดียว ทั้งหมดล้วนได้รับอิทธิพลมาจากความคิดเรื่องสาธารณรัฐโรมันจากซีเซโร (Chaipumee, 2022; Held, 2021; Mukdaratsami, 2013; 2014; Smith, 2018 : 21-28)

ดังนั้นจะเห็นว่าการศึกษาคิดทางการเมืองของซีเซโรที่เกี่ยวข้องกับการกำกับดูแลปัญญาประดิษฐ์นั้น ยังไม่ได้มีการศึกษาเชื่อมโยงกับประเด็นดังกล่าวมากนัก เป็นเพียงลักษณะของการกล่าวถึงซีเซโร แต่ไม่ได้ศึกษาตัวความคิดทางการเมืองของซีเซโรโดยตรง แม้ว่าในกลุ่มของการศึกษาปัญญาประดิษฐ์นั้นจะมีการศึกษาในแง่มุมนี้แต่เป็นในเชิงกฎหมาย ขั้นตอน วิธีการ และเทคนิคในการจัดการ ไม่ได้มีการศึกษาวิเคราะห์ในเชิงความคิดมากสักเท่าไร ดังนั้นงานวิจัยนี้จะมาช่วยเติมเต็มช่องว่างนี้เพื่อเป็นการวางรากฐานที่ดีทั้งในเชิงการศึกษาและการวิจัย รวมถึงประเด็นในทางปฏิบัติอีกด้วย

การศึกษาการกำกับดูแลปัญญาประดิษฐ์นั้น จะต้องมีการวางรากฐานแนวคิดหรือปทัสฐานที่ชัดเจนก่อนที่จะคิดในระดับของการปฏิบัติถึงความเป็นไปได้ที่แนวทางดังกล่าวสามารถนำไปใช้ได้จริง ดังนั้นการมีแนวทางและรากฐานที่จะทำให้การกำหนดนโยบายหรือแนวทางปฏิบัติมีความครอบคลุมและรอบด้านมากขึ้น ฉะนั้นหากฐานคิดของการศึกษาการกำกับดูแลปัญญาประดิษฐ์อยู่บนฐานของความไม่ไว้วางใจต่อภาคเอกชนที่พัฒนาปัญญาประดิษฐ์แล้วนั้น นโยบายฐานคิดนี้จึงไม่ได้กับความคิดของซีเซโรในเรื่องของสาธารณรัฐ เพราะระบบผสมของสาธารณรัฐโรมันเกิดขึ้นจากการป้องกันทรราชย์ หรือการไม่ไว้วางใจว่าให้คน ๆ เดียวมีอำนาจเบ็ดเสร็จเด็ดขาด การออกแบบระบบที่จะมาตรวจสอบและถ่วงดุลจากฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง จะช่วยปกป้องพลเมืองของสาธารณรัฐในเรื่องของเสรีภาพเอาไว้ได้ ทั้งหมดนี้จึงสรุปได้ว่าซีเซโรกับการกำกับดูแลปัญญาประดิษฐ์นั้น เป็นเรื่องที่สามารถนำมาศึกษาเพื่อเป็นแนวทางต่อการวิจัยได้และดูเหมือนว่าประเด็นหลักในการศึกษาการกำกับดูแลปัญญาประดิษฐ์กับความคิดทางการเมืองของซีเซโรมีมุมมองที่สามารถไปด้วยกันได้

ฉะนั้นงานวิจัยนี้จึงเป็นงานในกลุ่มที่ศึกษาซีเซโรจากฐานคิดสาธารณรัฐนิยมเพื่อนำมาปรับใช้กับเรื่องการกำกับดูแลปัญญาประดิษฐ์และยังเป็นการพยายามที่จะเปิดพื้นที่ให้กับการศึกษาการกำกับดูแลปัญญาประดิษฐ์และซีเซโรให้เชื่อมโยงต่อกันและเป็นไปได้ เพื่อขยายขอบฟ้าของการวิจัยเกี่ยวกับปัญญาประดิษฐ์ให้เพิ่มมากขึ้น งานวิจัยนี้หวังว่าจุดเริ่มต้นจากซีเซโรจะเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีให้นักวิจัยคนอื่นลองกลับไปใคร่ครวญและพิจารณาจากนักคิดและนักปรัชญาคนอื่นว่าความคิดของพวกเขาสามารถจะมาปรับประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์ได้มากน้อยแค่ไหน เพื่อที่จะแนวทางหรือหนทางที่มนุษย์จะสามารถอยู่ร่วมกับปัญญาประดิษฐ์ได้อย่างระมัดระวังและช่วงใช้ปัญญาประดิษฐ์อย่างตระหนักรู้ แม้ว่าจะเป็นความคิดที่มีมานานกว่าหนึ่งหรือสองพันปีก็ตาม แต่ไม่ดีกว่าหรือ ที่จะออกจากกรอบของปัจจุบันกลับไปหากรอบแนวคิดหรือองค์ความรู้จากอดีต ที่แม้ว่าบริบทจะคนละช่วงคนละสมัยกัน แต่บางครั้งความคิดเหล่านี้อาจช่วยชี้ให้เห็นหรือช่องว่างบางประการที่อาจเป็นสิ่งสำคัญ เพราะการใช้ชีวิตของเราที่ร่วมสมัยกับปัญญาประดิษฐ์อย่างใกล้ชิดอาจจะมองไม่เห็นเหมือนกับความคิดในอดีตที่อยู่ห่างไกลจากปัญญาประดิษฐ์มาก ความห่างไกลนี้ก็เหมือนการคิดนอกกรอบที่จะมองกรอบบางประการที่ช่วยให้เห็นจุดอ่อน ข้อเสีย หรือจุดบกพร่องของปัญญาประดิษฐ์ที่มนุษยชาติมองไม่เห็น

ผลการศึกษา (Research Results)

โดยจากการศึกษาวิจัยมานั้นงานวิจัยจึงขอเสนอเป็นแนวทางสำหรับสังเคราะห์แนวทางของซีเซโรต่อเรื่องการกำกับดูแลปัญญาประดิษฐ์ใน 3 ประเด็นด้วยกัน ดังต่อไปนี้

1. “สิ่งที่ เป็นของประชาชน”: ปัญญาประดิษฐ์ในฐานะผลประโยชน์สาธารณะ

ใน *De re publica* เป็นลักษณะการสนทนาในแบบของ *Republic* ของเพลโต (Plato) ซึ่งเป็นความตั้งใจของซีเซโรเองในเรื่องนี้ โดยเป็นการสนทนาที่นำโดยสคิปิโอ (Scipio) นายพลโรมันผู้เอาชนะศึกคาร์เธจ (Carthage) ในสงครามพิวนิก (Punic war) ครั้งที่ 2 (ปี 218-201 ก่อนคริสต์กาล) เป้าหมายหลักของงานนี้ นั่นคือซีเซโรต้องการนำเสนอแนวทางเพื่อที่จะรักษาสาธารณรัฐโรมันเอาไว้หลังจากเผชิญวิกฤตสงครามกลางภายในและวิกฤตการณ์ทางการเมืองต่าง ๆ ที่ได้ทำลายและสั่นคลอนรัฐธรรมนูญโรมัน (Roman constitution) ในฐานะวิถีและธรรมเนียมปฏิบัติที่ไม่ได้ถูกตราขึ้นเป็นลายลักษณ์อักษร (Atkins, 2013 : 3-4; 2018 : 24-25; Bufacchi, 2023 : 41; Fott, 2014 : 1-4; Nicgorski, 2021 : 215; Schofield, 2021 : 62) หรือรวมไว้เอกสารฉบับเดียวอย่างชัดเจนเหมือนรัฐธรรมนูญในปัจจุบันของหลาย ๆ ประเทศ ประเด็นที่สำคัญที่ถูกกล่าวถึงในงานนี้จึงเป็นการทบทวนถึงที่มาที่ไปของสาธารณรัฐโรมัน หลักการ และแนวคิดที่ถูกพัฒนาขึ้นในช่วงเวลาต่าง ๆ ในมุมมองของซีเซโรเพื่อเสนอทางแก้และทางออกให้กับวิกฤตทางการเมืองที่เกิดขึ้น ณ ขณะนั้น ในสาธารณรัฐโรมัน (ปี 54-51 ก่อนคริสต์กาล) หลังผ่านช่วงเผด็จการ (dictatorship)

และการปฏิรูปรัฐธรรมนูญของ Sulla (ปี 82-80 ก่อนคริสตกาล) ที่ควบคุมอำนาจไว้อย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาดและใช้อำนาจกับความรุนแรงเพื่อทำลายล้างศัตรูทางการเมืองอย่างไม่สนใจอะไรนอกจากอำนาจของตนเองและช่วงที่โรมันถูกแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มจูเลียส ซีซาร์ กลุ่มปอมเปย์ (Pompey) และกลุ่มมาร์คัส ลิซินิอุส คราสซุส (Marcus Licinius Crassus) (ปี 60 ก่อนคริสตกาล) และได้สร้างข้อตกลงร่วมกันผ่านเส้นสาย อำนาจ และการฉ้อฉลเพื่ออำนาจของกลุ่มตน (Beard, 2024 : 242-247; King, 2024 : 53-62) ดังนั้นในงานนี้ของซีเซโรจึงถือเป็นการประมวลรากฐานและวิถีของสาธารณรัฐโรมันเกือบ 500 ปี รวมถึงข้อเสนอเพื่อเป็นทางออกให้กับวิกฤตในช่วงปลายของสาธารณรัฐโรมันด้วย

“So then, a republic is a “thing” of a people. A people, however, is not every assemblage of human beings herded together in whatever way, but an assemblage of a multitude united in agreement about right and in the sharing of advantage. The first cause of this assembling, however, is not so much weakness as a certain natural herding together, so to speak, of human beings. For this species is not solitary, nor does it wander alone, but it has been begotten so that not even with an abundance of all things”

(Cicero, 2014 : 1.39, On the Republic)

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่าแก่นของหลักการพื้นฐานที่สำคัญของสาธารณรัฐโรมัน นั่นคือพื้นฐานของสาธารณรัฐคือเรื่องผลประโยชน์สาธารณะ (public interest) ซึ่งคือรากคำและความหมายของคำว่า “republic” ในข้อความข้างต้น ซึ่งบอกว่า “...a republic is a “thing” of a people...” คือสิ่งที่เป็นของประชาชน และในสาธารณรัฐนี้ไม่ใช่เป็นการรวมตัวกันของประชาชนแบบไหนก็ได้ แต่จะต้องเป็นการรวมตัวที่มีข้อตกลงร่วมกันเพื่อแบ่งสรรปันส่วนผลประโยชน์ในชุมชนที่มาอยู่ร่วมกันแห่งนี้ตามสิทธิที่พึงมีตามกฎหมาย (ius)¹ (Nicgorski, 2021 : 222-224) ในประเด็นนี้สอดคล้องไปกับสิ่งที่ซีเซโรเสนอใน *On Obligations* (Cicero, 2000) ว่าชุมชน สังคม หรือประเทศนั้น เป็นเงื่อนไขสำคัญจำเป็นต่อกำเนิดและกำหนดมนุษย์ มนุษย์ดำรงอยู่ได้ในโลกเพราะชุมชนและสังคมที่คอยฟูมฟัก สั่งสอน เลี้ยงดู สร้างเงื่อนไข และให้ปกป้องให้มนุษย์สามารถใช้ชีวิตตามที่ตัวเองปรารถนา สาธารณรัฐจึงเป็น “...a “thing” of a people...” ตามที่ได้กล่าวไปด้วยเหตุนี้

ซีเซโรยังได้ขยายรายละเอียดเพิ่มเติมเกี่ยวกับธรรมชาติโดยทั่วไปของมนุษย์ (Cicero, 2000 : 1.20, 1.22, 1.57, On Obligations) ว่ามนุษย์โดยธรรมชาติแล้วไม่สามารถอยู่ตัวคนเดียวได้ มนุษย์ถือกำเนิดขึ้นมาจากสังคม รัฐ หรือประเทศ ซึ่งได้สร้างเงื่อนไขบางประการให้กับครอบครัวและผู้คนรอบตัวเราเพื่อให้มนุษย์สามารถใช้ชีวิตได้เป็นอย่างดี ดังนั้นมนุษย์ทุกคนจึงมีหน้าที่ต่อกันสำหรับการแบ่งปันและเกื้อกูลซึ่งกันและกัน แลกเปลี่ยนผลประโยชน์กัน หรือซีเซโรเรียกแนวคิดนี้ว่า “วงกลมร่วมศูนย์กลาง” (concentric circles) (Somboon, 2018 : 202) นำมาสู่ “ความเชื่อมั่นที่ดี” (good faith หรือ “fides”) อันเป็นความไว้วางใจต่อกันและเป็นรากฐานที่สำคัญความยุติธรรม (justice) ในสังคม (Cicero, 2000 : 1.23, On Obligations) มนุษย์จึงมีหน้าที่ต่อกันและกันเป็นพื้นฐานของความยุติธรรมที่ไม่สามารถละเลยหรือปฏิเสธได้ มนุษย์จึงต้องมีคุณธรรมพลเมือง (civic culture) เพื่อตอบแทนรัฐและผู้คนที่ทำให้เราถือกำเนิดเกิดขึ้นมา (Somboon, 2018 : 201-203; Bufacchi, 2023 : 50-51)

สำหรับซีเซโร (Cicero, 2000 : 1.7-1.8, On Obligations) แล้ว บทบาทหน้าที่ (obligations) มีความหมายในสองนัยยะ นัยยะแรกเป็นเป้าหมายสูงสุดของสิ่งที่ดีทั้งหลาย และนัยยะที่สองคือสิ่งที่เบี่ยงเบนการชี้นำทางศีลธรรม (moral guidance) ให้กับมนุษย์ต่อการดำเนินชีวิตในชีวิตประจำวัน มนุษย์โดยธรรมชาติจึงมีบทบาทหน้าที่ที่จะต้องทำในฐานะที่มนุษย์ไม่สามารถใช้ชีวิตเพียงลำพังได้ต้องอยู่ร่วมกับคนอื่นภายในชุมชน สังคม และรัฐ ฉะนั้นเพื่อที่จะคงรักษาเงื่อนไขเหล่านี้ที่เอื้อต่อการดำเนินชีวิตได้มนุษย์จึงจะต้องมีบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบ นั่นคือการมีคุณลักษณะเชิงคุณธรรมบางประการที่จะเป็นตัวสร้างและคงรักษาสังคมหรือรัฐเอาไว้ได้ (Cicero, 2000 : 1.7-1.12, On Obligations) ซึ่งซีเซโร (Cicero, 2000 : 1.16-1.17, On Obligations) มองว่ามีคุณธรรมสำคัญสำหรับผู้นำทางการเมืองและพลเมืองทั่วไปใน 2 เรื่องด้วยกัน คือภูมิปัญญา (wisdom) ที่จะช่วยให้มนุษย์บรรลุหน้าที่ในเรื่อง

¹ สิทธิโดยทั่วไปและสิทธิตามกฎหมาย รวมไปถึงความยุติธรรมด้วย ความหมายของ “ius” ในภาษาละตินสามารถย้อนกลับถึงความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ (human nature) พุดให้ถึงที่สุดแล้ว “ius” จึงเป็นเรื่องหลักพื้นฐานของการกระทำ เหตุผล และความรู้ของมนุษย์ กฎหมาย สิทธิ และความยุติธรรมจึงเป็นสิ่งที่สัมพันธ์กันสำหรับคำว่า “ius” (fott, 2014 : 10; Schofield, 2021 : 64)

การแสวงหาความจริงและความยุติธรรมที่จะช่วยเป็นกรอบให้มนุษย์สามารถรักษาความสัมพันธ์ทางสังคมกับผู้คนหรือเงื่อนไขที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ได้ คุณธรรมทั้งสองนี้เป็นคุณธรรมสำหรับทุกคนไม่ใช่แค่ผู้นำหรือรัฐบาลที่ดีเท่านั้น แต่เพราะการมีพลเมืองที่ดีจะนำมาซึ่งรัฐบาลที่ดีได้ พลเมืองทุกคนในสาธารณรัฐสำหรับซิเซโรจึงเป็นส่วนสำคัญต่อการสร้างความมั่นคงและชีวิตที่ยืนยาวให้กับสาธารณรัฐ มนุษย์ในฐานะพลเมืองของสาธารณรัฐจึงมีบทบาทหน้าที่ที่จะต้องเป็นพลเมืองที่ดีโดยมีคุณธรรมพื้นฐานเพื่อเป็นกำลังสำคัญต่อการพัฒนาและรักษาสาธารณรัฐไว้ สำหรับซิเซโรแล้วมนุษย์มีศักยภาพที่จะเป็นพลเมืองดีและควรจะต้องเป็นพลเมืองดีตามบทบาทหน้าที่ด้วย (Bufacchi, 2023 : 43-44)

สำหรับซิเซโรแล้วมนุษย์จะต้องใช้ชีวิตอย่างมีจริยธรรม (ethical life) ใช้ชีวิตให้สอดคล้องประสาน (harmony) ไปกับธรรมชาติของมนุษย์และการมีคุณธรรมที่เพียงพอตามบทบาทหน้าที่ของมนุษย์นั้นก็เพียงพอที่จะทำให้มนุษย์สามารถมีชีวิตได้อย่างมีความสุข ซิเซโร (Cicero 2000 : 1.13, On Obligations) ยังได้ขยายความเพิ่มเติมไปอีกว่ามนุษย์นั้นแตกต่างสัตว์ประเภทอื่น ๆ ในเรื่องของแสวงหาความจริงซึ่งเป็นคุณธรรมหนึ่งที่สำคัญสำหรับมนุษย์ในเรื่องของกฎหมาย สิ่งนี้คือการแสวงหาความจริงอันเป็นเรื่องสำคัญมาก การแสวงหาความจริงของซิเซโรไม่ใช่เป็นแค่เรื่องในเชิงอภิปรัชญา (metaphysics) หรือญาณวิทยา (epistemology) แต่ยังเป็นเรื่องความจำเป็นทางศีลธรรม (moral imperative) เพราะความจริงเป็นสิ่งที่ตรงข้ามกับความไม่ซื่อสัตย์ (dishonest) และการหลอกลวง (deception) อีกทั้งโดยธรรมชาติของมนุษย์มักจะเชื่อฟังคำสั่งและทำตามกฎที่คน ๆ หนึ่งที่เป็นเสมือนผู้ชี้แนะทางศีลธรรม (moral guide) ซึ่งอาจจะนครุหรือผู้บังคับบัญชาก็ได้ โดยคนเหล่านั้นมนุษย์มักจะมองว่ากฎที่ออกโดยคนกลุ่มนั้นมักจะเป็นสิ่งที่ถูกต้องและยุติธรรม ซึ่งสิ่งที่ตรงข้ามความจริงเหล่านี้คือสิ่งที่จะมากัดกร่อนคุณธรรมของมนุษย์ให้ถดถอยและนำมาสู่หายนะให้กับสังคมของมนุษย์ได้ (Bufacchi, 2023 : 45) อีกทั้งเมื่อพิจารณาพร้อมกับคุณธรรมอีกประการหนึ่ง นั่นคือความยุติธรรมด้วยแล้ว ก็จะเห็นว่าหากไร้ซึ่งกฎหมายที่จะแสวงหาความจริงได้นั้น ความยุติธรรมก็จะมิบังเกิด เพราะความยุติธรรมจะปรากฏก็ต่อเมื่อเราทราบความจริงเพื่อนำความจริงเหล่านั้น มาตัดสินการกระทำต่าง ๆ อย่างยุติธรรม

ในแง่ที่ผลประโยชน์สาธารณะจึงเป็นหลักพื้นฐานที่สำคัญ อันเป็นแนวทางพื้นฐานให้กับสาธารณรัฐโรมันสำหรับเป็นหลักคิดเพื่อเป็นหลักปฏิบัติและแนวทางที่ชัดเจน สามารถนำไปใช้ให้บรรลุเป้าหมายของสาธารณรัฐได้ ดังนั้นเมื่อปรับแนวทางดังกล่าวมาเป็นแนวทางกำกับดูแลปัญญาประดิษฐ์นั้น สิ่งสำคัญจากความคิดของซิเซโรตามประเด็นนี้คือต้องมีแนวทางที่ชัดเจนสำหรับกรอบคิดเกี่ยวกับปัญญาประดิษฐ์บนพื้นฐานของผลประโยชน์สาธารณะ ไม่ใช่ผลประโยชน์ของบริษัทเอกชนหรือบรรษัทข้ามชาติใดที่จะยึดเอามาเป็นผลประโยชน์ส่วนตัว (private interest) ได้ (Butcher & Beridze, 2019 : 88) ซึ่งนิยามนี้เป็นนิยามดั้งเดิมของคำว่า “republic” คำนี้ตามนิยามของซิเซโรแล้วก็คือสิ่งที่หนึ่งของประชาชน (a “thing” of a people) คนหมู่มากทั้งในแง่ของสิทธิตามกฎหมายและการแบ่งปันผลประโยชน์ของสิ่งนี้ร่วมกัน (Cicero, 2014 : 1.39, On the Republic) จากที่ได้วิเคราะห์ไปในช่วงก่อนหน้า

ในแง่ที่สอดคล้องกับความพยายามของนักวิชาการที่ศึกษาเกี่ยวกับประเด็นเทคโนโลยีและปัญญาประดิษฐ์ที่พยายามนำเสนอแนวคิดเรื่องดิจิทัลเพื่อส่วนรวม (digital commons) ที่แม้จะตระหนักว่าโลกดิจิทัลทั้งเทคโนโลยีและปัญญาประดิษฐ์ต่างเต็มไปด้วยภัยคุกคามและอันตรายในหลากหลายรูปแบบต่อสังคม กระนั้นก็มีอาจปฏิเสธได้ว่าเทคโนโลยีและปัญญาประดิษฐ์ก็มีประโยชน์ต่อมนุษย์และสังคมเช่นกัน ดังนั้นการมีพื้นฐานความคิดเกี่ยวกับเรื่องส่วนรวมเป็นรากฐานสำคัญต่อการกำกับทิศทางและกำกับดูแลเทคโนโลยีและปัญญาประดิษฐ์ ซึ่งสามารถจำกัดขอบเขตของผลร้ายที่เกิดขึ้นได้ เพราะหากสามารถดูแลและปกป้องดิจิทัลเพื่อส่วนรวมให้เกิดขึ้นได้ชีวิตที่ดีสำหรับทุกคนก็ย่อมเกิดขึ้นตามมาเช่นกัน การอยู่ร่วมกัน การกระทำร่วมกัน และการทำเพื่อสังคม สิ่งเหล่านี้จะเป็นเกราะกำบังที่สำคัญให้กับปัจเจกที่เปราะบางและอ่อนแอเพื่อเผชิญหน้าและต่อสู้ทุนนิยมดิจิทัล (digital capitalism) การเมืองแบบอำนาจนิยม (authoritarian politics) และเสรีนิยมใหม่ (neoliberalism) ได้ (Fuchs, 2020 : 11-13)

กระนั้นเมื่อพิจารณาเพิ่มเติมในประเด็นนี้ไปอีกจะพบว่าซิเซโรไม่ใช่เพียงแค่ประมวลให้เห็นว่าอะไรคือหลักพื้นฐานของสาธารณรัฐอย่างเรื่องผลประโยชน์สาธารณะ แต่เพื่อให้มีแนวทางที่ชัดเจนสำหรับบรรลุเป้าหมายดังกล่าว ซึ่งไม่ใช่ว่าปล่อยให้เป็นไปตามสภาพเฉย ๆ โดยไม่มีการกำกับควบคุมดูแลเลย กล่าวคือนัยหนึ่งพูดเพียงหลักการอย่างเดียวโดยไม่สนใจในเชิงปฏิบัติ แต่ซิเซโร ไม่ได้เป็นเช่นนั้น ซิเซโรไม่เพียงนำเสนอหลักการที่ควรจะเป็นเท่านั้น แต่ยังนำเสนอแนวทางที่จะเป็นการรับประกันให้สาธารณรัฐสามารถดำรงคงอยู่ได้อย่างมั่นคงได้ หากดำเนินการไปตามแนวทางดังกล่าวสำหรับการกำกับดูแลปัญญาประดิษฐ์จะทำให้ไม่มีเพียงหลักการที่สวยหรูเท่านั้น แต่ยังมีแนวปฏิบัติที่สามารถปรับประยุกต์ใช้ได้เลย โดยประเด็นนี้จะนำเสนอในส่วนถัดไป

2. “consilium”: การปรึกษาหารือเพื่อทำให้ปัญญาประดิษฐ์เป็นของทุกคน

เมลคอล์ม โชฟิลด์ (Malcolm Schofield) (Schofield, 2021 : 64) เสนอว่ามีประเด็นสำคัญ 3 ประเด็นที่ซีเซโรนำเสนอไว้ในงาน *De re publica* ได้แก่ แนวคิดเรื่อง “res publica” แนวคิดเรื่อง “consilium” และการเป็น “rector” ซึ่งมีความหมายว่าผู้ปกครอง ผู้นำ ผู้อำนาจการ ผู้นำ ในประเด็นนี้มีนักวิชาการเสนอว่า (Zetzel, 2013 : 184) “rector” สำหรับซีเซโรแล้วไม่ใช่ในความหมายของผู้ปกครอง หรือ “rex” ในภาษาละติน แต่มีความหมายในเชิงชี้แนะหรือแนะนำ (guide) มากกว่า (Atkins, 2013 : 107-108) เมื่อพิจารณาจากข้อเสนอของโชฟิลด์และพิจารณาจากการวิเคราะห์ในส่วนก่อนหน้าซึ่งได้ทั้งทำไว้ว่าซีเซโรไม่เพียงนำเสนอหลักการพื้นฐานของสาธารณรัฐในเรื่องของผลประโยชน์ส่วนรวมเท่านั้น แต่เพื่อให้สามารถรักษาแนวทางนี้เอาไว้และมีแนวปฏิบัติที่ชัดเจนเพื่อเป็นการรักษาตัวสาธารณรัฐให้คงอยู่ต่อไปในระยะยาวเฉกเช่นที่สาธารณรัฐโรมันดำรงอยู่มากกว่า 400 ปี ฉะนั้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพิจารณาแนวคิดเรื่อง “consilium” เพิ่มเติมไปด้วย เพราะถือเป็นแนวทางที่ซีเซโรนำเสนอเพิ่มขึ้นมา ซึ่งประเด็นนี้ซีเซโร (Cicero, 2014 : 1.41, On the Republic) จึงนำเสนอแนวคิดเรื่อง “consilium” ไว้ว่า

“...Therefore, every people, which is an assemblage of a multitude such as I explained, every city, which is an arrangement of a people, every republic, which is, as I said, a “thing” of a people, must be ruled by a kind of deliberation [consilium] so that it may be long lasting. And this deliberation, in the first place, should always be measured by the cause that gave birth to the city. Then it should be assigned to either one man or certain select men, or it should be undertaken by the multitude—that is, by all...”

จากข้อความข้างต้นจะพบว่า “...every republic, which is, as I said, a “thing” of a people, must be ruled by a kind of deliberation [consilium] so that it may be long lasting ...” หนทางที่จะทำให้สาธารณรัฐซึ่งเป็นเรื่องของผลประโยชน์สาธารณะหรือสิ่งที่เป็นของประชาชนนั้น การจะทำให้สามารถดำรงสาธารณรัฐอย่างยืนยาวได้นั้นจะต้องปกครองโดย “consilium” หรือ “การปรึกษาหารือ” (deliberation) นอกจากนี้ยังมีการแปลคำนี้ว่า “wisdom” หรือ “wise judgment” (Atkins, 2013 : 70) ฉะนั้น “consilium” จึงมีนัยยะที่ไม่เพียงการปรึกษาหารือหรือความคิดเห็น แต่นัยของคำนี้ยังมีความหมายในเชิงเกี่ยวกับปัญญาและการตัดสินใจอย่างชาญฉลาดโดยอาศัยปัญญาอีกด้วย กล่าวคือการปรึกษาหารือจะต้องปรึกษาหารือด้วยปัญญาเพื่อนำมาสู่การตัดสินใจในกิจการต่าง ๆ ของสังคมการเมืองร่วมกัน ในแง่นี้จะเห็นว่าการตัดสินใจต่าง ๆ ทางการเมืองไม่ควรจะถูกตัวอยู่กับองค์กรทางการเมืองใดองค์กรหนึ่งเท่านั้น แต่ควรมีลักษณะของการกระจายอำนาจ คำอำนาจ และสร้างสมดุลระหว่างกัน โดยจะไม่ไปกระจุกตัวที่องค์กรหรือผู้นำเพียงคนเดียวเท่านั้น ทุกสถาบันการเมืองหลักสามารถมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและการตัดสินใจทางการเมืองต่าง ๆ ได้ตามที่กฎหมายของสาธารณรัฐโรมันได้กำหนดเอาไว้

นอกจากนี้ซีเซโรยังเสริมอีกว่า “...And this deliberation, in the first place, should always be measured by the cause that gave birth to the city...” ในแง่นี้การปรึกษาหารือจึงเป็นทั้งสิ่งที่ควรจะรักษาสังคมการเมืองเอาไว้และยังเป็นหลักพื้นฐานที่ทำให้เกิดสังคมการเมืองได้อีกด้วย อีกทั้งการปรึกษาหารือไม่ใช่ใครจะทำก็ได้แต่ต้อง “...Then it should be assigned to either one man or certain select men, or it should be undertaken by the multitude—that is, by all...” กล่าวคือต้องเลือกใครสักคนมาทำหน้าที่เสมือนเป็นผู้นำหรือผู้ประสานงานเพื่อนำการปรึกษาหารือและจัดสรรผลประโยชน์สาธารณะให้กับทุกกลุ่มก้อนในเมือง ๆ นี้ ในแง่นี้ประเด็นสำคัญสำหรับการดำรงอยู่ของสาธารณรัฐโรมันจึงไม่ใช่ผลที่เกิดขึ้นที่ทำให้สาธารณรัฐโรมันยืนยงคงกระพันมาเกือบ 500 ปี แต่ควรจะเป็นที่เหตุหรือแนวปฏิบัติและกระบวนการทางการเมืองที่ทำให้ตัวสาธารณรัฐโรมันดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงยาวนาน (Connolly, 2015 : 40-41)

สำหรับแนวคิดเรื่อง “consilium” นั้น เป็นลักษณะของการปรึกษาหารือทางการเมือง เป็นหน้าที่หรือแนวทางที่ถูกมอบหมายสำหรับระดมความเห็นและปรึกษาหารือในทางนโยบาย สำหรับซีเซโรถือเป็นเงื่อนไขสำคัญต่อเสถียรภาพและความมั่นคงของสาธารณรัฐ ทั้งในฐานะรากฐานและความชอบธรรมของระบบ รวมถึงประสิทธิภาพต่อการดำเนินการต่าง ๆ ของสาธารณรัฐ ในแง่นี้ความจำเป็นพื้นฐานที่สำคัญสำหรับการเมืองนั้น จึงเป็นเรื่องของ “consilium” การปรึกษาหารือทางนโยบายเพื่อผลประโยชน์สาธารณะ (Schofield, 2021 : 75-76) ในแง่นี้ตัว “consilium” จึงจะเป็นสิ่งคอยยึดกุมผู้คนทั้งหลายในชุมชนหรือใน

สาธารณะให้สามารถดำรงคงอยู่ต่อไปได้ “civitas” หรือหน่วยงานที่ทำหน้าที่ปกครองและบริหารจัดการสาธารณรัฐจึงต้องทำหน้าที่ประสานความร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ ภายในชุมชน (Cicero, 2014 : 1.42, *On the Republic*) และจะทำเช่นนี้จะหาเงื่อนไขที่จะสามารถยอมรับได้จากระบบทางการเมืองที่สำคัญ 3 ระบบ ได้แก่ กษัตริย์ (king) ที่ปกครองโดยคนเดียว คณาธิปไตย (aristocracy) ที่ปกครองโดยคณะบุคคล และประชาชน (democracy) ที่ปกครองโดยจำนวนมาก (Schofield, 2021 : 76-77) กล่าวคือจะสร้างจุดสมดุล (balance) ที่พอประมาณ (moderation) สำหรับกลุ่มทางการเมืองที่สามารถแบ่งได้จาก 3 กลุ่มก่อนที่กล่าวมา จะสร้างระบบผสม (mixed system) ที่ผุดให้จุดเริ่มต้นที่ต้องการมาอยู่ร่วมกันในสาธารณรัฐแห่งนั้นบนพื้นฐานของผลประโยชน์ส่วนร่วมที่มีร่วมกัน สำหรับซีเซโรแล้ว “consilium” คือหนทางที่นำไปสู่จุดหมายนั้นได้

ดังนั้นเพื่อที่จะทำให้ปัญหาประติชนนั้นเป็นเรื่องของผลประโยชน์สาธารณะเป็นสิ่งที่เป็นของประชาชนได้นั้น การนำแนวคิด “consilium” ของซีเซโรมาทำกับควบคุมในอีกระดับหนึ่งก็จะช่วยรับประกันความแน่นอนในฐานะผลประโยชน์ส่วนรวมของปัญหาประติชนได้ กระนั้นก็ตามแนวทาง “consilium” ของซีเซโรนั้น ในแง่ของการนำไปปฏิบัติ จะไม่มีตัวแบบที่ชัดเจน แต่เป็นลักษณะของการยึดเป็นหลักการหรือแนวทางสำหรับออกแบบหน่วยงานหรือองค์กรที่จะมาทำหน้าที่ดังกล่าว กล่าวคือ “consilium” ของซีเซโรเป็นลักษณะของการเลือกใครสักคนหรือหน่วยงานหรือองค์กรให้มาทำหน้าที่เป็นเสมือนผู้ประสานและแบ่งสรรผลประโยชน์ร่วมกันให้ทุกภาคส่วนของสังคมได้รับประโยชน์ตามที่ควร ไม่ใช่ในลักษณะของผู้นำที่เป็นผู้ตัดสินใจขาดหรือการมอบอำนาจทั้งหมดสถาบันหรือผู้นำเพียงคนเดียว หรือเลียนแบบตามที่สาธารณรัฐโรมันได้ทำมาก่อนหน้า เพราะสำหรับซีเซโรแล้ว สิ่งสำคัญคือหลักการและการประยุกต์ไปปฏิบัติตามสถานการณ์หรือบริบทที่เกิดขึ้น

นอกจากนี้แล้วสำหรับซีเซโรนั้น แนวคิดดังกล่าวถือเป็นหนทางแห่งการรับประกันในระยะยาวของสาธารณรัฐอย่างมีเสถียรภาพและมั่นคง (Cicero, 2014 : 1.41, 2.57, *On the Republic*; 2014 : 3.27-3.28, *On the Laws*) เมื่อนำมาพิจารณาในมิติของปัญหาประติชนนั้นเพื่อให้ปัญหาประติชนเป็นเรื่องของสาธารณะจึงจะต้องหาผู้ที่ประสานผลประโยชน์นี้ไม่ให้ตกไปอยู่ในมือของภาคเอกชนแต่เพียงผู้เดียว กล่าวคือจะต้องมีกลไกควบคุมหรือกำกับดูแลการพัฒนาและแนวทางของภาคเอกชนที่ดูแลปัญหาประติชนจากทุกภาคส่วนในสังคม ไม่ควรให้เอกชนแต่เพียงผู้เดียวที่เป็นทั้งผู้ดูแลและกำหนดทิศทางของการพัฒนาและการใช้ปัญหาประติชน ประเด็นนี้สอดคล้องไปกับนักวิชาการสายกฎหมายในเรื่องปัญหาประติชน ที่เสนอว่าแม้ว่าภาคเอกชนจะมีแนวทางในการกำกับดูแลของตัวเองก็ตาม ภาครัฐก็ไม่สามารถเชื่อได้อย่างสนิทหรือไว้วางใจใจภาคเอกชนได้ (Nemitz, 2018; Turner, 2019) เพราะตราบใดที่หลักการพื้นฐานของภาคเอกชนคือการแสวงหากำไรหรือผลประโยชน์ส่วนตนแล้วนั้น สังคมไม่ควรไว้วางใจใจภาคเอกชนจนไม่มีกลไกที่จะคอยกำกับไม่ให้ภาคเอกชนเป็นผู้ผูกขาดแต่เพียงผู้เดียว หรือการไม่ให้อำนาจในเรื่องปัญหาประติชนนี้ไปกระจุกตัวอยู่ที่องค์กรหรือใครคนใดคนหนึ่งเพียงผู้เดียว

การมีกลไกเพื่อจัดสรรและจัดการเรื่องปัญหาประติชนจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องจึงเป็นเรื่องสำคัญมาก ตามแนวทาง “consilium” ของซีเซโรบนพื้นฐานที่ว่ากำกับการกำกับดูแลปัญหาประติชนต้องอยู่บนพื้นฐานของผลประโยชน์สาธารณะที่ทุกภาคส่วนควรได้รับการจัดสรรอย่างถูกต้องเหมาะสมและชาญฉลาด ดังนั้นจะเห็นว่าข้อเสนอเมื่อพิจารณาของซีเซโร ตั้งแต่ในช่วงแรกที่ทำให้ความสำคัญกับเรื่องผลประโยชน์สาธารณะให้เป็นหลักคิดพื้นฐานต่อการกำกับการกำกับดูแลปัญหาประติชน ซึ่งเพื่อที่จะให้บรรลุเป้าหมายนี้ต้องมีขั้นตอนหรือกระบวนการคอยควบคุมในรูปแบบของการปรึกษาหารืออย่างรอบด้านและชาญฉลาดที่ในส่วนนี้ได้สรุปไว้ ในส่วนถัดไปเพื่อที่จะรักษาทั้งผลประโยชน์สาธารณะและแนวทางแห่งการปรึกษาหารือเอาไว้ นั้น ซีเซโรได้สรุปรวบยอดแนวคิดเรื่องระบบผสมที่เป็นระบอบการปกครองของสาธารณรัฐโรมัน เพราะแนวทางนี้ที่ทำให้สาธารณรัฐโรมันดำรงอยู่มาได้กว่า 400 ปี

3. “ระบบผสม”: การออกแบบระบอบการเมืองเพื่อกำกับดูแลปัญหาประติชน

“Hold on to what I said at the beginning: unless there is in the city an evenhanded [aequabilis] balancing of rights, duty, and service, so that there is enough power in the magistrates, enough authority in the deliberation of the leading men, and enough freedom in the people, this form of the republic cannot be preserved safe from change.”

(Cicero, 2014 : 2.57, *On the Republic*)

เพื่อที่จะทำให้แนวคิดเรื่อง “consilium” เกิดขึ้นได้นั้น จากคำกล่าวข้างต้น ชิเซโรได้สรุปรวมยอดประเด็นนี้จากการสังเกตถึงพัฒนาการที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์ของสาธารณรัฐโรมันที่ได้พัฒนาตัวเองขึ้นมาผ่านการสร้างสมดุลอย่างพอประมาณภายใต้ระบบผสมที่จะสร้างดุลระหว่างสิทธิ (rights) บทบาทหน้าที่ (duties) และความรับผิดชอบ (responsibilities) นำมาสู่การแบ่งหน้าที่ระหว่างประชาชนในฐานะฝ่ายนิติบัญญัติ (the legislative) หน่วยงานผู้เลือกตั้ง (electoral body) ผู้นำของประชาชน และหน่วยงานที่นำหน้าประธานผลประโยชน์กับทุกภาคส่วน (the deliberative body) กับฝ่ายกงสุล (the consulship) และฝ่ายปกครอง (magistrates) ที่ทำหน้าที่ฝ่ายบริหาร (executive) และฝ่ายตุลาการ (judiciary) (Cicero 2014 : 2.37-2.40, 2.53-2.57, *On the Republic*; 2014 : 3.27-3.28, *On the Laws*) ระบบผสมถูกสร้างขึ้นมาเพื่อเป็นสิ่งที่จะไว้ป้องกันทรราชย์ (Fott, 2014 : 8) เป็นสิ่งที่คอยชี้นำและเป็นเสมือนกระจกสะท้อนที่คอยตรวจสอบซึ่งกันและกันและโดยเฉพาะผู้นำทางการเมืองไม่ให้ละเมิดหลักของผลประโยชน์ส่วนร่วม (Cicero, 2014 : 2.69, *On the Republic*) ซึ่งแนวคิดเรื่องการสร้างสมดุลอย่างพอประมาณผ่านระบบผสมของชิเซโรนั้น ในเวลาต่อมาได้ถูกนำมาพัฒนาต่อเป็นแนวคิดเรื่องการแบ่งแยกอำนาจ (separation of powers) ที่ต่างมีเป้าหมายเพื่อทำให้ระบบนั้นอยู่อย่างยั่งยืนมั่นคง (sustainable) (Atkins, 2013 : 107-109; Fott, 2014 : 6; Schofield, 2021 : 77-78) ในประเด็นนี้ระบบผสมจึงแตกต่างกับการแบ่งแยกอำนาจตรงที่ระบบผสมเป็นสร้างดุลที่พอประมาณระหว่าง 3 ระบบการปกครองในโลกของกรีกและโรมันโบราณเป็นสำคัญ จึงจะยึดความเป็นตัวแทนของกลุ่มก้อนทางการเมือง 2 กลุ่มหลัก ๆ คือชนชั้นปกครองและประชาชน ในขณะที่การแบ่งแยกอำนาจจะมีหลักสำคัญอยู่ 2 หลักคือการแบ่งแยกหน้าที่ (separation of function) และการแบ่งแยกบุคคลในตำแหน่งทางการเมือง (separation of persons) และหน้าที่ขององค์อธิปัตย์ (sovereign) มี 3 หน้าที่ คือตรากฎหมายโดยฝ่ายนิติบัญญัติ (legislatives) บังคับใช้กฎหมายโดยฝ่ายบริหาร (executives) และตีความหรือตัดสินด้วยกฎหมายโดยฝ่ายตุลาการ (judiciary) (Hansen, 2010 : 510-511; Schofield, 2021 : 77-78, Vile, 1998 : 13-18)

“The situation is such that if the senate is master of public deliberation, and all persons defend whatever it determines, and if the other orders want the republic to be governed by the deliberation of the leading order, then it is possible for that moderate and concordant form of the city to be maintained through the tempering of law [ius], since there is power in the people and authority in the senate, especially if the next law is obeyed. The next one is, “Let this order be without vice. Let it be a model to others.”

(Cicero, 2014 : 3.28, *On the Republic*)

ชิเซโรนำเสนอแนวทางนี้ขึ้นเพื่อจะสร้างดุลกับการกระทำที่เกิดขึ้นจากความขัดแย้งทางการเมืองที่กำลังกัดกร่อนสาธารณรัฐโรมันอยู่ ณ ขณะนั้น ซึ่งได้รับผลมาจากความเผด็จการของ Sulla ที่เกิดขึ้นหน้านั้นกว่า 50 ปี และฝังรากลึกอยู่ในสาธารณรัฐโรมันตั้งแต่นั้น กล่าวคือเป็นความขัดแย้งชนชั้นสูงของโรมันหรือก็คือพวกพาทริเซียน (patricians) โดยมีวุฒิสภา (senate) เป็นตัวแทนอำนาจของคนกลุ่มนี้กับประชาชนทั่วไป ซึ่งก็คือพวกเพลเบียน (plebeians) โดยมีสภาประชาชน (tribune of the plebs) เป็นตัวแทนอำนาจ ซึ่งในเล่มที่ 2 ของ *On the Republic* นั้น ชิเซโรได้ฉายเห็นภาพของพัฒนาการของรัฐธรรมนูญที่ถูกพัฒนาขึ้นบนฐานของความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างกลุ่มคนสองกลุ่มใหญ่ในโรมัน (Atkins, 2018 : 28) ดังนั้น Cicero จึงเสนอให้สร้างความสัมพันธ์ใหม่ระหว่างวุฒิสภากับประชาชนจากคำกล่าวข้างต้น โดยที่อำนาจของวุฒิสภาคือการออกกฎหมายเพื่อปกป้องสิทธิของประชาชน และประชาชนจะต้องมีอำนาจยับยั้งสำหรับการกระทำของวุฒิสภาด้วยเพื่อสร้างสมดุลที่พอประมาณให้เกิดขึ้น ในประเด็นนี้ต้องเข้าใจก่อนว่าระบอบการปกครองของสาธารณรัฐโรมันเป็นการปกครองด้วยระบบผสมที่แบ่งอำนาจบนพื้นฐานของการเข้าใจระบอบการเมือง ณ ขณะนั้น ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากกรีกโบราณผ่านความคิดของอริสโตเติล (Aristotle) โดยแบ่งออกเป็น 3 ส่วนด้วยกัน ได้แก่ ตัวแทนของระบอบกษัตริย์ (monarchy) คือฝ่ายบริหาร (magistrate) มีกงสุล 2 คนที่ได้รับการเลือกจากวุฒิสภามีวาระการดำรงตำแหน่ง 1 ปีมีอำนาจในเชิงบริหารและควบคุมกองทัพ ในขณะที่ตัวแทนระบอบอภิชนธิปไตย (aristocracy) หรือพวกพาทริเซียนก็คือวุฒิสภา โดยทำหน้าที่ออกกฎหมาย ควบคุมงบประมาณ และให้คำแนะนำฝ่ายบริหาร ตัวแทนระบอบประชาธิปไตย (democracy) ก็คือพวกเพลเบียนมีสภาประชาชนเป็นตัวแทนอำนาจ มีอำนาจอนุมัติและยับยั้งกฎหมายของวุฒิสภาหรือการกระทำของฝ่ายบริหาร (Gwynn, 2012 : 20-23; Hansen, 2010 : 517; Schofield, 2021 : 92-93)

สำหรับในแง่มุมมองของปัญญาประดิษฐ์เพื่อที่จะทำให้แนวทางของ “consilium” เกิดขึ้นเพื่อกำกับดูแลให้ปัญญาประดิษฐ์เป็นสิ่งที่ เป็นของประชาชน เป็นผลประโยชน์สาธารณะ ในแง่ปฏิบัตินั้นจึงต้องประเมินดูว่าภาคส่วนไหนมีส่วนเกี่ยวข้องกับปัญญาประดิษฐ์บ้าง แล้วจึงมาสร้างกลไกบนพื้นฐานความคิดของการสร้างดุลยภาพประมาณให้เกิดขึ้น เพื่อที่การกำกับดูแลปัญญาประดิษฐ์จะไม่ใช่เป็นเพียงแนวคิดหรือแนวทางเท่านั้น แต่ยังมีการที่จะกำกับดูแลในระยะยาวเพื่อรับประกันว่าปัญญาประดิษฐ์จะเป็นสิ่งที่ใช้เพื่อผลประโยชน์สาธารณะจริง ๆ (Nemitz, 2018; Turner, 2019) แนวทางของระบบผสมจึงน่าจะเหมาะกว่าการแบ่งแยกอำนาจ เพราะในด้านหนึ่งพื้นฐานของระบบผสมคือการสร้างดุลยภาพขึ้นระหว่างกลุ่มก่อนทางการเมืองต่าง ๆ เพื่อแก้ไขความขัดแย้งไม่ให้ลุกลามบานปลายเป็นความรุนแรงทางการเมือง แต่ในขณะที่การแบ่งแยกอำนาจจะให้ความสำคัญกับองค์อธิปัตย์ (sovereign) หรือหน่วยงานราชการที่เป็นองค์การพหุพหุของฝ่ายปกครองที่รวมทั้งฝ่ายบริหารฝ่ายนิติบัญญัติ และฝ่ายตุลาการ ในแง่การกำกับดูแลปัญญาประดิษฐ์ภาคเอกชนจะมีส่วนเกี่ยวข้องอย่างมาก ฉะนั้นแนวคิดระบบผสมของซิเชโรจึงน่าจะปรับใช้กับเรื่องปัญญาประดิษฐ์ได้ดีกว่าการแบ่งแยกอำนาจที่คิดบนพื้นฐานขององค์อธิปัตย์เป็นสำคัญ

การสร้างระบบผสมสำหรับการกำกับดูแลปัญญาประดิษฐ์ด้วยความคิดของซิเชโรนั้น จะต้องเริ่มจากการประมวลและพิจารณาถึงภาคส่วนต่าง ๆ ในสังคมที่เกี่ยวข้องกับปัญญาประดิษฐ์ โดยไม่ต้องสนใจว่าจะต้องหาให้ได้สามกลุ่มตามแนวทางของการแบ่งแยกอำนาจในยุคสมัยใหม่เพียงแต่ต้องคำนึงถึงจุดสมดุลที่พอประมาณระหว่างกลุ่มไม่ให้กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งมีอำนาจมากเกินไป ตามที่ได้กล่าวไปแล้ว แนนอนว่าจะมีสองภาคส่วนที่สำคัญคือ ภาครัฐและภาคเอกชนเป็นส่วนที่เกี่ยวข้อง สิ่งสำคัญสำหรับการพิจารณาว่าภาคส่วนไหนจะเกี่ยวข้องบ้าง นั่นคือต้องดูว่าภาคส่วนนั้นมีพลังอำนาจในเชิงทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับปัญญาประดิษฐ์เป็นจำนวนมาก เช่น ภาคเอกชนมีเทคโนโลยีและเงินทุนสำหรับการพัฒนาปัญญาประดิษฐ์ ส่วนภาครัฐมีอำนาจความชอบธรรมที่เพียงพอสำหรับการควบคุมเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับปัญญาประดิษฐ์ รวมถึงแหล่งงบประมาณและทรัพยากรอื่น ๆ ที่สามารถระดมไปใช้สำหรับการพัฒนาปัญญาประดิษฐ์ไม่น้อยไปกว่าภาคเอกชน นอกจากเรื่องเทคโนโลยีกับเงินทุนแล้ว ยังมีทรัพยากรในเรื่องขององค์ความรู้และทรัพยากรบุคคลที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาปัญญาประดิษฐ์ ในประเด็นนี้สามารถพิจารณาเพิ่มเติมได้จากข้อเสนอของนีมิทซ์ (Nemitz, 2018 : 3-4) ที่เสนอว่าปัญญาประดิษฐ์นั้นเป็นแหล่งทรัพยากรทางอำนาจดิจิทัล (digital power) ที่สำคัญซึ่งประกอบไปด้วยองค์ประกอบ 4 อย่างด้วยกัน ได้แก่ 1) เงิน 2) ข้อมูล 3) ข้อมูลส่วนบุคคลทั้งออนไลน์และออฟไลน์ และ 4) การพัฒนานวัตกรรมปัญญาประดิษฐ์ ฉะนั้นหากภาคส่วนใดมีองค์ประกอบเหล่านี้เป็นจำนวนมากก็ควรนำภาคส่วนเหล่านี้มาเป็นส่วนหนึ่งของคิดค้นและพัฒนาระบบของการกำกับดูแลปัญญาประดิษฐ์และแบ่งสรรส่วนอำนาจอย่างสมดุล

ดังนั้นจึงควรพิจารณาสองส่วนนี้เพื่อดูว่าภาคส่วนไหนมีส่วนสำคัญต่อเรื่องปัญญาประดิษฐ์เพื่อสร้างระบบผสมที่คอยกำกับดูแลไม่ให้อำนาจการตัดสินใจเรื่องต่าง ๆ ไปกระจุกตัวอยู่กับองค์กรหรือใครคนใดคนหนึ่ง หลังจากนั้นใช้เป้าหมายที่ว่าปัญญาประดิษฐ์เป็นเรื่องผลประโยชน์สาธารณะและใช้แนวทางการปรึกษาหารือหรือคอยควบคุมดูแลอีกที ปิดท้ายด้วยการออกแบบให้ภาคส่วนต่าง ๆ ที่สำคัญเกี่ยวกับปัญญาประดิษฐ์คอยตรวจสอบถ่วงดุลกันอย่างพอประมาณ โดยใช้ระเบียบหรือกฎหมายเป็นเครื่องมือสำหรับกำหนดและออกแบบการตรวจสอบและถ่วงดุลผ่านกลไกการปรึกษาหารือและทิศทางเกี่ยวกับการพัฒนาปัญญาประดิษฐ์สำหรับผลประโยชน์สาธารณะ ซึ่งสามารถนำหลักการสำคัญของการแบ่งแยกอำนาจใน 2 หลัก ได้แก่ การแบ่งแยกหน้าที่และการแบ่งแยกบุคคลในตำแหน่งทางการเมือง (Hansen, 2010 : 510-511) มาใช้เป็นหลักการเพื่อกำหนดแนวทางในเชิงปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องไปกับสถานการณ์ทางการเมืองที่ ณ ปัจจุบัน การแบ่งแยกอำนาจออกเป็นสามอำนาจดูจะเป็นหลักการที่ผู้คนส่วนใหญ่คุ้นชินและเข้าใจง่ายกว่าเรื่องระบบผสมที่ดูเหมือนคนจะไม่เข้าใจหลักการนี้นักแม้จะเป็นหลักการที่อยู่เหนือกว่าการแบ่งแยกอำนาจในยุคสมัยใหม่เป็นพันปีก็ตาม การปรับประยุกต์ใช้ระบบผสมควบคุมไปกับการแบ่งแยกอำนาจก็อาจเป็นแนวทางหนึ่งสำหรับการพิจารณาแนวทางการกำกับดูแลปัญญาประดิษฐ์ เพราะนัยทางหนึ่งการแบ่งแยกอำนาจก็เป็นสิ่งที่พัฒนามาจากระบบผสม (Hansen 2010; Vile, 1998)

สรุปและอภิปรายผลการศึกษา (Conclusion and Discussion)

จากคำถามวิจัยที่ว่า “ความคิดทางการเมืองของซิเชโรสามารถถูกปรับประยุกต์ใช้ในเรื่องของการกำกับดูแลปัญญาประดิษฐ์ได้อย่างไร” ก่อนที่จะไปสรุปข้อค้นพบจากการศึกษามานั้น ขอชี้แจงก่อนว่าบทความนี้เป็นเพียงบทความที่ต้องการค้นหาทิศทางเพื่อเป็นแนวทางสำหรับการรับมือกับปัญญาประดิษฐ์เท่านั้น ดังที่ได้กล่าวไปแล้วในส่วนของบทนำ ข้อค้นพบในงานนี้จึงเป็น

เพียงแค่แนวทาง หลักการ หรือรากฐานเท่านั้น ยังไม่มีรูปธรรมในเชิงกลไกที่ชัดเจน ดังนั้นแล้วงานวิจัยนี้จึงขอเสนอข้อค้นพบใน 2 ประเด็น ด้วยกัน ได้แก่

ประเด็นแรก ความคิดทางการเมืองของซีเซโรสามารถถูกปรับประยุกต์ใช้ในเรื่องของการกำกับดูแลปัญญาประดิษฐ์ได้ ผ่าน 3 หลักการที่งานวิจัยนี้ประมวลมาจากการเขียนของซีเซโร ซึ่งได้แก่ 1) *De re publica* (On the Republic) 2) *De Legibus* (On the Laws) และ 3) *De Officiis* ก็คือ ผลประโยชน์สาธารณะ การปรึกษาหารือ และระบบผสม

โดยสำหรับหลักการเรื่องผลประโยชน์สาธารณะนั้น ให้พิจารณาปัญญาประดิษฐ์เป็นผลประโยชน์สาธารณะเป็นสิ่งที่ เป็นของประชาชนทุกคนในสังคม จึงควรมีแบ่งสรรปันส่วนผลประโยชน์ให้กับทุก ๆ คนในสังคมดังกล่าว ซึ่งจะเป็นไปได้นั้นจะต้องใช้หลัก ปรึกษาหารือที่เน้นการปรึกษาเพื่อเก็บข้อมูลและความรู้สำหรับการตัดสินใจและกำกับดูแลให้สังคมยึดแนวทางผลประโยชน์สาธารณะ โดยทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องสามารถเป็นส่วนหนึ่งของการตัดสินใจในเรื่องที่สำคัญหรือเรื่องทางการเมืองของสังคมที่จะส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของทุกคน

การปรึกษาหารือจะค่อยชี้แนะและแนะแนวทางว่าทุกนโยบายของรัฐนั้น จะต้องเป็นไปตามผลประโยชน์สาธารณะ กล่าวคือ เป็นผลประโยชน์ที่ทุกชนชั้นจะได้รับผลประโยชน์อย่างถูกต้องและเหมาะสม (Fuchs, 2020 : 11) ไม่มีใครจะกินรวบผลประโยชน์นี้ แต่เพียงผู้เดียวและเพื่อที่จะทำให้หลักการผลประโยชน์สาธารณะและแนวทางการปรึกษาหารือประสบผลได้นั้น การใช้ระบบผสม จะเป็นกลไกเชิงระบบที่เป็นรูปธรรมและในเชิงการปฏิบัติที่จะทำให้หลักการทั้งสองเกิดขึ้นได้ เริ่มจากการพิจารณาภาคส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องผ่าน 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) เงิน 2) ข้อมูล 3) ข้อมูลส่วนบุคคลทั้งออนไลน์และออฟไลน์ และ 4) การพัฒนานวัตกรรม ปัญญาประดิษฐ์ หากภาคส่วนใดมีศักยภาพในองค์ประกอบนี้มากก็ควรนำภาคส่วนเหล่านั้นเข้าสู่อำนาจการปรึกษาหารือและไม่ให้ภาค ส่วนใดผูกขาดเรื่องปัญญาประดิษฐ์ไว้แต่เพียงผู้เดียว และสามารถนำหลักการแบ่งแยกอำนาจมาปรับใช้เพื่อให้แนวทางเกิดขึ้นได้ จริงและสอดคล้องกับกระแสความเข้าใจในยุคปัจจุบันของผู้คนที่สามารถปรับตัวเข้ากับหลักการแบ่งแยกอำนาจได้ดี

โดยหลักสำคัญที่อยู่เบื้องหลังสามหลักการนี้และเป็นสิ่งสำคัญที่ซีเซโรเน้นย้ำ นั่นคือการที่อำนาจทางการเมืองไม่ควรกระจุก ตัวอยู่องค์กรหรือใครคนใดคนหนึ่งเพียงผู้เดียว เพราะสิ่งนี้คือรากแห่งการการเกิดขึ้นของทรราชย์ที่จะทำลายเสรีภาพของ ประชาชน ประชาชนจะถูกครอบงำและถูกกดขี่ เช่นที่สาธารณรัฐโรมันไม่สามารถหลีกเลี่ยงการล่มสลายได้ เพราะกลไกทางการเมืองไม่สามารถตอบสนองหรือแก้ไขปัญหาเรื่องต่าง ๆ ให้กับทุกภาคส่วนของสังคมได้ ชาวโรมันจึงมองไปหาจักรวรรดิที่มีผู้นำ ปกครองแต่เพียงผู้เดียวที่จะช่วยให้โรมรอดพ้นจากภัยต่าง ๆ และดำรงความยิ่งใหญ่ต่อไปได้

ประเด็นที่สอง เช่นเดียวกับเรื่องปัญญาประดิษฐ์และบทบาทหน้าที่ของภาคส่วนต่าง ๆ ข้อเสนอของซีเซโรจากประเด็นแรก ของงานวิจัยนี้สอดคล้องไปกับนักวิชาการในสายกำกับดูแลปัญญาประดิษฐ์ว่าไม่ควรไว้วางใจภาคเอกชนที่แม้ว่าจะมีหลักจริยธรรม สำหรับการควบคุมปัญญาประดิษฐ์ของตนเอง (Nemitz, 2018; Turner, 2019) แต่ด้วยธรรมชาติของภาคเอกชนนั้น มุ่งมั่นที่จะ แสวงหาผลประโยชน์ของตนหรือผลกำไรเป็นหลักไม่ได้สนใจผลประโยชน์สาธารณะ ซึ่งบทบาทหน้าที่ดังกล่าวนี้ รัฐควรทำหน้าที่ หลักในฐานะหน่วยงานที่ได้รับความชอบธรรมโดยตรงจากประชาชน โดยร่วมกับภาคส่วนต่าง ๆ เพื่อกำกับดูแลปัญญาประดิษฐ์ ทั้งเรื่องของการพัฒนาและการนำไปใช้ว่าจะส่งผลอย่างไรต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชน รวมถึงเรื่องผลประโยชน์สาธารณะ ที่ทุกคนควรได้รับการแบ่งปันปันส่วนอย่างถูกต้องเหมาะสม ดังนั้นแล้วปัญญาประดิษฐ์จึงควรเป็นเรื่องผลประโยชน์สาธารณะ เป็นผลประโยชน์ของประชาชนทุกคนในสังคม ฉะนั้นแล้วทุกคนจะต้องมีส่วนร่วมต่อเรื่องปัญญาประดิษฐ์อย่างรอบด้าน

กิตติกรรมประกาศ (Acknowledgements)

งานวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยที่ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจาก โครงการจริยธรรมปัญญาประดิษฐ์จากแผ่นดิน รุ่นที่ 2 โดยมี ศ.ดร.โสรัจจ์ หงศ์ลดารมภ์ เป็นหัวหน้าโครงการ ภายใต้การสนับสนุนของ สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ประจำปีงบประมาณ 2568 ในชื่อ พินิจการกำกับดูแลปัญญาประดิษฐ์ผ่านความคิดทางการเมืองของซีเซโร และได้รับการนำเสนอในการประชุมวิชาการระดับชาติด้านมานุษยวิทยาและสังคมวิทยา ครั้งที่ 4 ในหัวข้อ ความหวังและความหวาดหวั่น: ฝ่าคลื่นความไม่แน่นอนผ่านอนาคตทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา เมื่อวันที่ 18-19 ธันวาคม พ.ศ. 2568 ณ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในรูปแบบบทคัดย่อในชื่อ เมื่อซีเซโรเผชิญหน้ากับปัญญาประดิษฐ์: พินิจการกำกับดูแลปัญญาประดิษฐ์ผ่านความคิดทางการเมืองของซีเซโร ผู้วิจัยจึงขอขอบคุณทั้ง 2 หน่วยงานที่ให้การสนับสนุนและโอกาสสำหรับการพัฒนางานวิจัยนี้จนกลายมา

เป็นบทความวิจัยในท้ายที่สุด และงานวิจัยนี้ยังได้รับการอนุมัติและดำเนินการตามหลักการที่กำหนดสำหรับการรับรองจริยธรรมการวิจัยในคนโดย สำนักงานจริยธรรมการวิจัย มหาวิทยาลัยรังสิต รหัสโครงการ RSU-ERB2025/100.2204 หนังสือรับรองเลขที่ DPE No. RSUERB2025-019 นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้นำปัญญาประดิษฐ์แบบรู้สร้าง ChatGPT ของ OpenAI มาใช้สำหรับปรับภาษาและตรวจแก้ไวยากรณ์ภาษาอังกฤษในส่วนของบริษัทย่อภาษาอังกฤษของบทความวิจัยเท่านั้น ซึ่งผู้วิจัยได้ตรวจสอบปรับปรุง และแก้ไขในขั้นตอนสุดท้ายก่อนตีพิมพ์ด้วยตัวเอง และไม่ได้ใช้ปัญญาประดิษฐ์กับเนื้อหาในต้นฉบับส่วนอื่น ๆ ของบทความวิจัยแต่อย่างใด เนื้อหาทั้งหมดของบทความวิจัยนี้ได้ถูกเขียนขึ้น ตรวจสอบ และแก้ไขโดยผู้วิจัยแต่เพียงผู้เดียว เนื้อหาทั้งหมดของบทความวิจัยนี้ถือเป็นความรับผิดชอบแต่เพียงผู้เดียวของผู้วิจัย

รายการเอกสารอ้างอิง (References)

- Atkins, J. W. (2013). *Cicero on Politics and the Limits of Reason: The Republic and Laws*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Atkins, J. W. (2018). *Roman Political Thought*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Aytac, U. (2022). Digital Domination: Social Media and Contestatory Democracy. *Political Studies*, 72(1), 6-25.
- BBC News. (2024). "We'll Need Universal Basic Income – 'AI Godfather.'" Retrieved 22 November 2024, from <https://www.bbc.com/news/articles/cnd607ekl99o>.
- Beard, M. (2024). *Rom: Amnat Sapha Lae Prachachon*. [SPQR: A History of Ancient Rome]. Manta, K. (Trans.). Bangkok: Sophia Press. (In Thai)
- Bloom, P. (2023). The Danger of Smart Ideologies: Counter-Hegemonic Intelligence and Antagonistic Machines. In S. Lindgren, (ed.), *Handbook of Critical Studies of Artificial Intelligence*, (pp. 33-42). Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing.
- Bufacchi, V. (2023). *Why Cicero Matter*. London: Bloomsbury Academic.
- Capasso, C. (2022). Manipulation as Digital Invasion: A Neo-Republican Approach. In F. Jongepier, & M. Klenk, (Eds.), *The Philosophy of Online Manipulation*, (pp. 180-198). New York: Routledge.
- Capodivacca, S., & Giacomini, G. (2024). Discipline and Power in the Digital Age. Critical Reflections from Foucault's Thought. *Foucault Studies*, (36), 227–251.
- Cicero, M. T. (2014). *On the Republic and the Laws*. Fott, D. (Trans). Ithaca: Cornell University Press.
- Cicero, M. T. (2000). *On Obligations*. Walsh P. G. (Trans). Oxford: Oxford University Press.
- Coeckelbergh, M. (2020). *AI Ethics*. Cambridge, MA: The MIT Press.
- Coeckelbergh, M. (2022). *The Political Philosophy of AI: An Introduction*. Cambridge, UK: Polity Press.
- Connolly, J. (2015). *The Life of Roman Republicanism*. Princeton: Princeton University Press.
- Chaipumee, A. (2022). The Roman Republic as Polybius' and Cicero's Model for the Mixed Regime. *Journal of Political Science Critique*, 9(18), 36–78. (In Thai)
- Crawford, K. (2021). *The Atlas of AI: Power, Politics, and the Planetary Costs of Artificial Intelligence*. London UK: Yale University Press.
- Filgueiras, F. (2026). *Artificial Intelligence and Public Policy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Fott, D. (2014). Introduction. In M. T. Cicero, *On the Republic and on the Laws*. Fott, D. (Trans.). Ithaca, NY: Cornell University Press.
- Fuchs, C. (2020). The Ethics of the Digital Commons. *Journal of Media Ethics*, 35(2), 112–126.
- Danaher, J. (2022). Freedom in an Age of Algocracy. In S. Vallor, (Ed.), *The Oxford Handbook of Philosophy of Technology*, (pp. 250-272). Oxford: Oxford University Press.

- Gertz, N. (2018). *Nihilism and Technology*. Lanham: Rowman & Littlefield.
- Gwynn, D. M. (2012). *The Roman Republic: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- Hansen, M. H. (2010). The Mixed Constitution Versus the Separation of Powers: Monarchical and Aristocratic Aspects of Modern Democracy. *History of Political Thought*, 31(3), 509-531.
- Held, D. (2021). *Nana Prachathippatai*. [Models of Democracy]. Limpanuson, S. (Trans). Bangkok: Bookscape. (In Thai)
- Hintz, A., Wahl-Jorgensen, K., & Dencik, L. (2018). *Digital Citizenship in a Datafied Society*. Cambridge: Polity Press.
- Hoeksema, B. (2023). Digital Domination and the Promise of Radical Republicanism. *Philosophy & Technology*, 36(17), 1-20.
- Holton, J. E. (2007). Makhat Tun Li At Sit Se Ro. [Marcus Tullius Cicero]. In L. Strauss, & J. Cropsey, (Eds.), *Prawat Praty Kanmueang, Lem Thi 1*. [History of Political Philosophy, Volume 1]. Chantornwong, S. (Trans), (pp. 273-301). Bangkok: Kobfai. (In Thai)
- King, R. (2024). *The Shortest History of Ancient Rome*. New York: The Experiment.
- Lindgren, S. (2023). Introducing Critical Studies of Artificial Intelligence. In S. Lindgren, (Ed.), *Handbook of Critical Studies of Artificial Intelligence*, (pp. 1-19). Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing.
- Mckelvey, F., & Roberge, J. (2023). Recursive Power: AI Governmentality and Technofutures. In S. Lindgren, (Ed.), *Handbook of Critical Studies of Artificial Intelligence*, (pp. 21-32). Cheltenham, UK: Edward Elgar.
- Mitchell, M. (2020). *Artificial Intelligence: A Guide for Thinking Humans*. London: Pelican books.
- Mukdaratsami, P. (2013). *Kansueksa Naeokhit Nai Kan Sang Sathaban Thang Kanmueang Lae Krabuankan Thang Kanmueang Nai Rabop Prachathippatai Thi Phunam Mi Khunnatham Lae Phonlamueang Mi Khwam Khemkhaeng*. [The Study of Idea for the Establishment of Political Institution and Political Process in Democracy, the Virtue Leaders and Civic Citizen]. Bangkok: King Prajadhipok's Institute. (In Thai)
- Mukdaratsami, P. (2014). *Bon Senthang Khwamkhit Thang Kanmueang Chak Kham Phayakon Mahawitthayalai Den Fi Thueng Hong Rom Kaet Ao Chawit*. [On the Path of Political Thoughts From Delphi Basilica's Prophecy to Auschwitz Gas Chamber]. Nonthaburi: Sukhothai Thammathirat Open University of The University Press. (In Thai)
- Müller, V. C. (2020). *Ethics of Artificial Intelligence and Robotics*. Retrieved 22 June 2024, from <https://plato.stanford.edu/entries/ethics-ai/>
- Narayanan, A., & Kapoor, S. (2024). *AI Snake Oil: What Artificial Intelligence Can Do, What It Can't, and How to Tell the Difference*. Princeton: Princeton University Press.
- Nemitz, P. (2018). Constitutional Democracy and Technology in the Age of Artificial Intelligence. *Philosophical Transactions A*, 376(2133), 1-14.
- Nicgorski, W. (2021). Cicero's Republicanism. In J. W. Atkins, & T. Bénatouil, (Eds.), *The Cambridge Companion to Cicero's Philosophy* (pp. 215–230). Cambridge: Cambridge University Press.
- Noble, S. U. (2018). *Algorithms of Oppression: How Search Engines Reinforce Racism*. New York: New York University Press.
- Pasquinelli, M. (2023). *The Eye of the Master: A Social History of Artificial Intelligence*. London: Verso.
- Pettit, P. (2009). Liberalism and Republicanism. In R. O. Brooks, (Ed.), *Cicero and Modern Law*, (pp. 543-570). New York: Routledge.
- Risse, M. (2023). *Political Theory of the Digital Age: Where Artificial Intelligence Might Take Us*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Rothman, J. (2023). *Why the Godfather of A.I. Fears What He's Built*. Retrieved 22 June 2024, from <https://www.newyorker.com/magazine/2023/11/20/geoffrey-hinton-profile-ai>
- Sangkhamanee, J. (2019). Rat Wisawakam: Mong Kan Sang Rat Ratchakan Phan Patibatkan Choeng Thek Mo. [An Engineering State: View Bureaucrats Through Techno Science Practice]. *Journal of Same Sky Book*, 17(2), 57-90. (In Thai)
- Sangkhamanee, J. (2021). Withi Witthaya Nai STS. [Methodology of STS]. In Y. Mukdawijitra, & C. Ajanakitti, (Eds.), *Manutsayawitthaya Phon Manut*, [Posthuman Anthropology], (pp.53-92). Bangkok: Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre. (In Thai)
- Schofield, M. (1995). Cicero's Definition of *Res Publica*. In J. G. F. Powell, (Ed.), *Cicero the Philosopher: Twelve Papers*, (pp. 63-83). Oxford: Clarendon Press.
- Schofield, M. (2021). *Cicero: Political Philosophy*. Oxford: Oxford University Press.
- Sismondo, S. (2024). *Witthayasat Lae Theknoloji Sueksa: Khwamru Bueangton*. [An Introduction to Science and Technology Studies]. Lertsatienchai, P. (Trans). Bangkok: Illuminations Edition. (In Thai)
- Smith, G. B. (2018). *Political Philosophy and the Republican Future: Reconsidering Cicero*. Notre Dame: University of Notre Dame Press.
- Somboon, V. (2018). *Thruesadi Kanmueang Kap Khwam Samphan Rawang Prathet*. [Political Theory and International Relations]. Bangkok: Way of Book. (In Thai)
- Supachalasai, C. (2018). *Technopocene*. Chiang Mai: Turm. (In Thai)
- Turner, J. (2019). *Robot Rules*. Cham: Palgrave Macmillan.
- Vile, M. J. C. (1998). *Constitutionalism and the Separation of Powers*. 2nd ed. Indianapolis: Liberty Fund.
- Walsh, T. (2025). *The Shortest History of AI: The Six Essential Ideas That Animate It*. New York: The Experiment.
- Yuenyong, K. (2023). Generative AI's Role in Social Science Both in Research Assistance and Analysis. *PAAT Journal*, 5(10), 109-131. (In Thai)
- Zetzel, J. E. G. (2013). Political philosophy. In C. Steel, (Ed.), *The Cambridge Companion to Cicero*, (pp. 181–195). Cambridge: Cambridge University Press.